

Miljömålsbedömningar Västmanlands län 2024

Sammanfattning för Västmanlands län	1
Generationsmålet i Västmanlands län.....	6
Begränsad klimatpåverkan Västmanlands län.....	10
Frisk Luft	14
Bara naturlig försurning Västmanlands län	17
Giftfri miljö Västmanlands län	21
Skyddande ozonskikt - Västmanlands län.....	26
Säker strålmiljö – Västmanlands län.....	28
Ingen övergödning Västmanlands län	32
Levande sjöar och vattendrag Västmanlands län	37
Grundvatten av god kvalitet Västmanlands län.....	43
Myllrande våtmarker Västmanlands län.....	47
Levande skogar Västmanlands län.....	51
Ett rikt odlingslandskap – Västmanlands län	56
God bebyggd miljö Västmanlands län	61
Ett rikt växt- och djurliv Västmanlands län	67

Sammanfattning för Västmanlands län

Inledning Västmanlands län

Miljömålssystemet består av ett generationsmål och 16 miljö kvalitetsmål. 14 av målen berör Västmanlands län. I länet pågår ett aktivt åtgärdsarbete som bidrar till att nå miljömålen och den ekologiska dimensionen av Agenda 2030. För elva av målen gör Länsstyrelsen i Västmanland regionala bedömningar av måluppfyllelsen och miljö tillståndet. För alla redovisas genomförda åtgärder.

Utvecklingen är långt ifrån tillräckligt bra, trots åtgärder och ambitiösa planer som tas fram och genomförs i god samverkan. Av de miljö kvalitetsmål Länsstyrelsen följer upp bedöms endast två att nås till år 2030, Grundvatten av god kvalitet och God bebyggd miljö. Det är viktigt att ytterligare åtgärder tas genomförs för att vända trenden för övriga mål.

Den miljömässiga dimensionen av Agenda 2030 behöver integreras i större utsträckning och få genomslag i verksamheter, i politiken, hos företag och hos allmänheten. Ökat ledarskap, engagemang och insatser krävs av

myndigheter, privatpersoner, näringsliv och kommuner för att nå en bättre miljö för nuvarande och kommande generationer.

Ett problem i bedömningsarbetet är bristande underlag som gör att miljötillstånd och trender i flera fall inte kan bedömas på en tillräckligt god nivå.

Miljötillståndet i Västmanlands län

Två mål har en negativ utvecklingstrend. Det är Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Det beror framför allt på att livsmiljöer fragmenteras och arter försvinner, särskilt i jordbruks- och skogslandskapet. Det krävs mycket för att vända trenden. För att motverka negativa habitatförändringar och överexploatering behövs bland annat planering på landskapsnivå, där även de förutsättningar som ett förändrat klimat ger beaktas.

Två mål har en positiv utvecklingstrend, Bara naturlig försurning och Frisk luft. Att utvecklingen i miljön är svagt positiv beror främst på minskade svavelutsläpp. Fortsatt förbättring av tillståndet förväntas men det tar mycket lång tid för mark och vatten att återhämta sig från försurning. Åtgärder behövs för att minska påverkan från skogsbruk och utsläpp av kväveoxider. Prognosen är att kalkningen behöver fortsätta under överskådlig tid. Utvecklingen är positiv men för långsam, vissa problem med marknära ozon, partiklar, kvävedioxid och och bens(a)pyren återstår innan målet nås. Åtgärder krävs för att komma tillrätta med partiklar. Nya strängare riktlinjer för luftkvalitet från EU understryker vikten av fortsatta åtgärder för friskare luft i hela länet.

För Myllrande våtmarker och Giftfri miljö är utvecklingen neutral och det har även Skogsstyrelsen bedömt för Levande skogar. Däremot är utvecklingen oklar för Levande sjöar och vattendrag, Grundvatten av god kvalitet, God bebyggd miljö och Ingen övergödning.

För målen Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö görs ingen regional bedömning. Den senaste nationella bedömningen är att utvecklingstrenden är negativ för Begränsad klimatpåverkan och att målet inte kommer att uppnås. För Skyddande ozonskikt är den senaste nationella bedömningen att målet nås. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. För Säker strålmiljö är den senaste nationella bedömningen att målet är nära att nås, men att utvecklingstrenden är negativ.

Åtgärdsarbetet i Västmanlands län

Miljö och klimatrådet

Länsstyrelsens i Västmanland samordning av åtgärder för miljömålen grundar sig på insatsområden som är beslutade i olika planer och program. Kärnan utgörs av miljö- och klimatrådets projekt. Miljö- och klimatrådet är en framgångsfaktor för åtgärdsarbete i Västmanland. Åtgärder utförs i samverkan mellan aktörer från olika sektorer.

Rådet utgör en samordnande och pådrivande kraft i samhället och driver frågor som direkt kopplar till miljömålen. Rådet leds av landshövdingen och visionen är att Västmanlands län ska vara en miljö- och klimatförebild 2030. Rådet engagerade under året 45 organisationer i rådsarbetet. Rådet har en viktig roll i att informera och engagera aktörer i länet om frågor som berör miljömålen. Fokus under året har varit erfarenhetsutbyte och att initiera nya projekt. Ett bra exempel är projektet Repris, en popup-galleria i Västerås som ska inspirera allmänheten att agera mer cirkulärt i sitt konsumtionsbeteende.

Stöd till kommunerna i miljömålsarbetet

Stödet till kommunerna med miljömålsarbetet sker i första hand genom etablerade nätverk inom olika sakområden, exempelvis genom kommunekologträffar, tillsynsträffar, luftvårdsförbundet, inom fysisk planering, genom partnerskapet för landsbygdsutveckling och i samband med miljö- och klimatrådets möten. Utöver detta sker även ämnesspecifika träffar med enskilda kommuner. Stödet syftar till att öka kunskapen hos kommunerna och främja samverkan mellan kommunerna och Länsstyrelsen i Västmanland, något som är uppskattat, särskilt i små kommuner med mindre resurser.

Exempel på åtgärder i Västmanlands län

Nedan följer exempel på åtgärder i Västmanlands län, som visar på bredden i verksamheten. Mer om dessa och många flera åtgärder finns att läsa längre fram i årets rapport

- Utbildning och stöd för kommunernas rapportering av miljö kvalitetsnormer -luft

- Projektet *hållbar sjöfart nu* har genomförts, riktat till rederier och fraktköpare att minska sin klimatpåverkan.
- Granskning av planer enligt plan- och bygglagen utifrån miljöperspektiv
- Arbete i Länsstyrelsernas energi- och klimatsamordning
- Sex av länets kommuner deltar i och är huvudmän för kalkningsverksamheten
- Provtagning av ytvatten i länet med avseende på PFAS
- Projekt med att åtgärda föroreningskadorna kring Sala silvergruva och Pråmån.
- Åtgärder inom Svartåns avrinningsområde i syfte att minska övergödningen.
- Bildande av tre nya naturreservat
- Naturvårdande skötsel och omställning av sportfiske till lokal stam av öring samt åtgärder för fria vandringsvägar vid dammar.
- Återskapande av våtmarker, bland annat genom skapande av dikespluggar i naturreservat.
- Rådgivning om skötselåtgärder för att öka skogens miljövärden
- Inventering av trumgråshoppa, ortolansparv samt veronikanätfjäril
- Bekämpning av sjögull och andra invasiva arter

Tabell över Västmanlands läns bedömningar av respektive miljö kvalitetsmål

-enligt bedömning 2024.

Miljömål	Målbedömning (ja, nära, nej) 	Miljö tillstånd (trendpil)
Begränsad klimatpåverkan	Ingen regional bedömning	Ingen regional bedömning
Frisk luft		
Bara naturlig försurning		
Giftfri miljö		
Skyddande ozonskikt	Ingen regional bedömning	Ingen regional bedömning
Säker strålmiljö	Ingen regional bedömning	Ingen regional bedömning
Ingen övergödning		
Levande sjöar och vattendrag		
Grundvatten av god kvalitet		
Myllrande våtmarker		
Levande skogar		
Ett rikt odlingslandskap		
God bebyggd miljö		
Ett rikt växt- och djurliv		

Generationsmålet i Västmanlands län

Sammanfattning för Generationsmålet Västmanlands län

Länsstyrelsen verkar för generationsmålet ska få genomslag i länet genom sina ordinarie uppdrag och egeninitierad verksamhet utifrån länsstyrelseinstruktionen. För att stärka samverkan i länet leds även ett miljö- och klimatråd. Länsstyrelsen stöttar kommunerna i deras miljöarbete, bland annat genom att hjälpa dem stärka kulturmiljöperspektivet i den kommunala plan- och byggprocessen och att verka för god folkhälsa genom insatser för aktivt friluftsliv. Länsstyrelsen stöttar även markägare att ta hållbara beslut inom till exempel skogsbruksplanering.

Åtgärdsarbete för Generationsmålet - Västmanlands län

Många aktiviteter som berör generationsmålet beskrivs under respektive miljö kvalitetsmål, till exempel arbetet med att begränsa klimatpåverkan, grön infrastruktur, friluftsliv och framtagandet av ett skogsprogram.

Länsstyrelsen i Västmanlands län verkar för att samordna olika samhällsintressen bland annat genom ett antal samverkansråd för att möjliggöra och stärka en hållbar utveckling i länet. Miljö- och klimatrådet verkar för samverkan mellan länets aktörer och fattar strategiska inriktningsbeslut i länsövergripande frågor så att Sveriges höga ambition kring hållbar utveckling får genomslagskraft på länsnivå. Ledamöterna representerar länets kommuner, myndigheter, näringsliv, akademi och civilsamhälle. I rådets beredningsgrupp deltar även intresseorganisationer.

Länsstyrelsen i Västmanland verkar för att stärka den gröna infrastrukturen i Västmanlands län. Dialog har bland annat förts med Västerås kommun gällande frågor som berör ekologi och samhällsplanering. En vidareutveckling av de skogliga värdetrakternas kunskapsunderlag har tagits fram för att stötta skogsägare att i sin grönplanering. Länsstyrelsen i Västmanlands län deltar i miljömålsreferensgruppen för gröna frågor samt projektet "Staten går före". Samverkan kring frågor som berör grön infrastruktur har pågått internt på Länsstyrelsen och på nationellt plan.

Följande aktiviteter har avslutats/beslutats i år:

- Bearbetning av värdetraktsbeskrivningar för att stötta markägare.
- Repris, en popup-galleria i Västerås som ska inspirera allmänheten att agera mer cirkulärt i sitt konsumtionsbeteende
- Landskapsekologiska studier och analyser av arter, bland annat fladdermöss i Rytterne och potentiella lokaler för hackspettar.

Kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart

Länsstyrelsen i Västmanlands län arbetar bland annat för att stärka kulturmiljöperspektivet i den kommunala plan- och byggprocessen. Förbättrade kunskapsunderlag inom hela kulturmiljöområdet, såväl övergripande som kategoriinventeringar, är ett av flera betydelsefulla verktyg för att kulturarvet ska kunna bevaras, användas, utvecklas och nyttjas hållbart. Aktuella kunskapsunderlag är en förutsättning för förvaltningen av kulturmiljöerna. Där kulturmiljön tas tillvara ökar förståelsen för kulturarvet och ses därmed som en resurs i samhällsutvecklingen. Länsstyrelsen arbetar aktivt tillsammans med kommuner och Västmanlands läns museum för att ta fram nya kunskapsunderlag. Att ha tillgång till ändamålsenliga kunskapsunderlag är även av stor betydelse avseende kulturmiljöer vid vatten och en förutsättning för att kunna restaurera vattenmiljöer på ett hållbart sätt. Kulturmiljöer är i regel inget hinder vid åtgärder som gynnar naturvärden, däremot är det nödvändigt att veta var kulturmiljövärdena finns så att ingreppen anpassas även till de kulturhistoriska värdena.

Ett annat viktigt verktyg i miljömålsarbetet för kulturmiljön är kulturmiljövårdsanslaget. Bidragsmedlen används till att vårda, informera om och förbättra tillgängligheten till flera av länets kulturhistoriska miljöer. I länets kulturresevat Bråfors bergsmansby vårdas och sköts markerna för att bevara kulturlandskapet med dess biologiska mångfald, men också för att värna det i övrigt rika odlingslandskapet, dess levande sjöar, vattendrag och skogar. Länsstyrelsen arbetar aktivt med att belysa en mångfald av olika kulturmiljöer och för att skapa ökad förståelse och delaktighet i kulturmiljöarbetet för att skapa möjlighet till att bevara, använda och utveckla det västmanländska kulturarvet långsiktigt och hållbart. Mycket samordningsarbete och samarbete med andra sakområden görs i syfte för att växla upp insatserna och nå största möjliga kulturmiljönytta.

Människors hälsa

Enligt 5§ enligt förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion ska länsstyrelsen verka för att det av riksdagen fastställda nationella folkhälsomålet beaktas inom länsstyrelsernas arbete till exempel genom att integrera ett jämställdhetsperspektiv i sin verksamhet. Regeringen har även uppdragit länsstyrelserna att under perioden mars 2022 – mars 2024 stödja den regionala implementeringen av den nationella folkhälsopolitiken (S2018/04690). Rapport är avlämnad till regeringen som visar att den nationella folkhälsopolitiken inte fungerar styrande för folkhälsoarbetet. Vanligt däremot att Agenda 2030 nämndes som grund eller komplement för arbetet med social hållbarhet eller folkhälsoarbete i kommunen. 1

Under 2023 bildades ett nytt samverkansråd för social hållbarhet i Västmanland. Samverkansrådet är sektorsövergripande och ett strategiskt forum för sociala hållbarhetsfrågor i Västmanlands län. Medlemmar är personer med ledande positioner från kommuner, statliga myndigheter, Region Västmanland, näringslivet och civilsamhället. Rådet arbetar mot en vision om att förbättra människors livsvillkor, skapa ett socialt hållbart Västmanland och vara en motor i en långsiktig positiv samhällsutveckling i länet. Syftet är att samordna olika samhällsintressen och utvecklingsfrågor inom social hållbarhet som jämställdhet och mänskliga rättigheter, integration, brottsförebyggande arbete och folkhälsa. Rådet ska ge långsiktig strategisk ledning och skapa samhandling för att hantera sektorsövergripande utmaningar som ingen enskild aktör kan lösa själv. Samverkan mellan samverkansrådet för social hållbarhet och det befintliga miljö- och klimatområdet är initierad och ses som viktig för båda rådets prioriteringar och för de effekter som rådets arbete kan bidra med i samhällsutvecklingen. Under 2024 har rådet formaliserats och styrande dokument tagits fram.

Länsstyrelsen har under året fått i uppdrag att ta fram informationsmaterial tillsammans med Folkhälsomyndigheten, Läkemedelverket och Giftinformationscentralen angående Lustgas.² På senare tid har privat konsumtion av Lustgas ökat markant vilket är skadligt för hälsan och Lustgas som också är en växthusgas är negativ för miljön.

Länsstyrelsen har även i uppdrag att bedriva kontinuerligt tillsynsarbete utifrån alkohol- och tobakslagstiftningen med syfte att främja folkhälsan

¹ [Folkhälsoarbetet i Sverige – En nationell kartläggning av kommuners, regioners och länsstyrelser folkhälsoarbete 2022–2023 \(folkhalsomyndigheten.se\)](#)

² [Använder din tonåring lustgas \(lakemedelsverket.se\)](#)

genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar samt minska tobaksbruket.

Utifrån lagen om kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete och särskilt utsatta områden har Länsstyrelsen Västmanlands brottsförebyggande arbete under det senaste året bland annat fokuserat på att förebygga att barn och unga rekryteras till kriminalitet. Att öka tryggheten/minska brottsligheten på skolor och vid publika evenemang samt att förebygga bedrägerier bland äldre och andra utsatta grupper har också skett under året.

I slutet av 2023 togs en länsstyrelsegemensam rapport fram som visar skillnaderna i arbetsmiljövillkor för kvinnor och män. Resultaten i rapporten presenterades på Forum Jämställdhet i början av året. Det finns tydliga mönster i kommuner och regioner att kvinnor har mycket sämre arbetsmiljövillkor jämfört med män. Det resulterar i att kvinnor har högre grad av arbetsrelaterade stressjukdomar.³

Sammanfattningsvis arbetar Enheten för Social hållbarhet med frågor som i någon mening har kopplingar till hälsa och folkhälsa.

Några exempel på aktiviteter Länsstyrelsen genomfört för att främja friluftslivet är att stötta kommunerna i samband med deras framtagande av detaljplaner och grönstrukturplaner samt ge generell vägledning hur de kan arbeta med grönstrukturplanering. Utöver detta har Länsstyrelsen anordnat friluftslivsfrukostar och arbetat med ledutveckling i ett bredare perspektiv.

³ [Hur jämställda är arbetsvillkoren i kommuner och regioner? \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/om-lansstyrelsen/arbetsmiljo/arbetsmiljovillkor-i-kommuner-och-regioner/)

Begränsad klimatpåverkan Västmanlands län

Sammanfattning för Begränsad klimatpåverkan - Västmanlands län

Utvecklingen för klimatet är oroande och takten med att minska utsläppen av växthusgaser är för låg. Växthusgaserna i atmosfären leder till ett allt varmare klimat. Största delen av Västmanlands läns utsläpp kommer från transporter, industriprocesser samt el och värme. Det finns stora möjligheter att minska utsläppen, men tempot måste öka för att klara de uppsatta målen.

Utveckling i miljön och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan – Västmanlands län

Målbedömning och trender för miljömålet minskad klimatpåverkan bedöms inte på regional nivå. På nationell nivå görs bedömningen att målet inte kommer att nås och att utvecklingen i miljön är negativ.

Åtgärdsarbete för begränsad klimatpåverkan - Västmanlands län

Länsstyrelsen i Västmanland har ingen fullständig överblick över åtgärder som andra aktör genomför i länet. Särskilt svårt är det att kunna göra bedömningar av vilken effekt genomförda åtgärder har på miljömålet Begränsad klimatpåverkan. Att skriva en lista med kända åtgärder ger ingen tydlig bild av hur nära länet är att bidra till de nationella klimatmålen.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Västmanland har under året avslutat ett projekt med tema hållbara godstransporter till sjöss med målet att få fler godstransportköpare och säljare att kunna erbjuda och efterfråga klimatsmartare transporter.
- Länsstyrelsen genomför för närvarande projektet *Fossilfritt 2030* som syftar till att öka takten i den gröna omställningen inom transportsektorn. Projektet innehåller bland annat lärande kring upphandling och att kommunerna stöds i sitt arbete med att ta fram bland annat laddstrategier.
- Länsstyrelsen genomför även för närvarande projektet *Grönt näringsliv – Industri och drivmedel i synergi*. Projektet ger stöd i arbetet med att minska utsläppen genom att tillhandahålla expertstöd och främja samverkan för små och medelstora företag.

Projektet ska bidra till att accelerera näringslivets klimatomställning genom att öka användningen av förnybara energislag och.

- Länsstyrelsen i Västmanland arbetar aktivt med målgruppsanpassade informationsaktiviteter för att företag och offentlig aktörer ska söka medel ifrån Klimatklivet. En målgrupp som utmärkt sig särskilt genom många ansökningar är lantbruket.
- Länsstyrelsen i Västmanland är aktiv i länets Luftvårdsförbund som upprätthåller en emissionsdatabas vilken även innefattar klimatpåverkande utsläpp.
- Länsstyrelsen är aktiv i Förbundet Agenda 2030 i Västmanlands län som genomför klimatprojekt.

Åtgärder på kommunal nivå

I Västmanlands län har samtliga kommuner, inklusive Region Västmanland, utsett en särskild kontaktperson gentemot Länsstyrelsen för frågor som gäller energi- och klimatomställning. Dessa utgör en viktig resurs, som är till nytta ibland annat för det arbete som för närvarande pågår med framtagande av en klimatstrategi för länet.

Tillståndet och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan - Västmanlands län

I Västmanlands län kommer klimatet att förändras på grund av utsläpp av växthusgaser. En rapport från SMHI visar att länet kommer att få mer regn och att temperaturen troligtvis stiger mellan tre och fem grader till slutet av seklet. Störst uppvärmning sker vintertid som kan få en höjning upp mot sex grader fram till 2100.

Den samlade bilden från utsläppstatistiken visar att utsläppen i länet har minskat med 57 procent sedan 1990. Utsläppen i länet behöver dock minska med 65 procent till år 2045 jämfört med 2022 för att klimatmålet ska kunna nås.

Utsläppen mellan 2019–2020 minskade med 11,5 procent, vilket enligt Naturvårdsverket anses vara relaterat till covid-19-pandemin. Den minskningen har därefter följts av en ökning till 2021, men fortfarande till en lägre nivå än 2019. Denna ökning kan hänföras till sektorn El och fjärrvärme. Men mellan 2021 och 2022 har länets utsläpp återigen fortsatt att minska.

Den största utsläppskällan i länet är transporter som står för 35 procent av de totala utsläppen. Mellan 2021 och 2022 har utsläppen från denna sektor dock minskat efter föregående års ökning. Transportsektorn utgör en svår utmaning

och de insatser som riktas mot den i form av stöd för bland annat elektrifiering är därför mycket angelägna.

Den näst största utsläppskällan är industrin står för 21 procent av de klimatpåverkande utsläppen. Denna sektor har fortsatt minska sina utsläpp efter den tillfällig ökningen mellan 2020–2021.

Den tredje största utsläppskällan är el- och fjärrvärme som står för 15 procent. Även denna sektor har, liksom industrin, fortsatt minska sina utsläpp efter den tillfällig ökningen mellan 2020–2021.

En viktig iakttagelse för hela perioden 1990-2022 är den betydelse som förändringarna av utsläppen från sektorerna industri respektive el- och fjärrvärme har haft; något som till stor del är att hänföra till insatser vid enskilda anläggningar.

Den totala slutanvändningen av energi i Västmanlands län var 2022 enligt Statistiska centralbyråns regional energistatistik 8 180 122 MWh. Den totala energianvändningen har varit ganska oförändrad under en längre tidperiod; år 2009 var den 8 427 726 MWh. Statistiken för energianvändning på regionalnivå innehåller ganska stora osäkerheter och begränsas även av sekretessregler.

För att länet ska kunna vara med och bidra till att Sverige når klimatmålen för 2030 och 2045 behöver samhällsplaneringen ändras så att god tillgänglighet kan erbjudas och att behovet av bil därmed minskar.

Västmanland är ett län där vindkraften är relativt lite utbyggd. För närvarande finns endast en vindkraftspark i länet med en planerad årsproduktion på 300 GWh⁴.

Utbyggnaden av solceller ökar varje år, även om andelen av den totala energiförsörjningen fortfarande är låg i länet. År 2023 fanns 6 893 nätanslutna solcellsanläggningar med en sammanlagd installerad effekt på 130 MW⁵. En intressant utveckling är den försöksverksamhet som pågår under ledning av Mälardalens universitet med att kombinera solesproduktion och jordbruksproduktion.

Energieffektiviseringspotentialen uppnås inte, omfattningen av energieffektivisering skulle kunna vara betydligt större, exempelvis kan många företag i industrin och fastighetssektorn energieffektivisera sin verksamhet med 15–20 procent med en avskrivningstid på 4–10 år.

⁴ [Vindbrukskollen](#)

⁵ [Nätanslutna solcellsanläggningar - Regionfakta](#)

Den största effektiviseringen inom transportsektorn handlar om att minska behovet av förflyttning av personer och gods med bil eller lastbil. Det handlar både om att använda mer tåg, buss och båt, men även förbättra samhällsplaneringen för att minska behovet av resor och transporter.

Länsstyrelsen i Västmanland delar den bild som ges av Naturvårdsverket om att frågor om förankring och acceptans i samhället utgör nyckelaspekter för att den svenska klimatomställningen ska kunna genomföras i nödvändig takt. Avgörande är att omställningen upplevs som en möjlighet att skapa en god framtid, inte en ökad uppoffring för att undvika otydliga problem i framtiden. I acceptansen måste det även finnas en insikt att omställningen innebär förändringar av livsstil.

Detta gäller främst resor med bil. För att nå transportsektorns klimatmål behöver antalet resor minska i absoluta tal. Resor utan bil måste upplevas som likvärdiga för att förmå medborgarna till en beteendeförändring. Det kan handla om resor som kostar mindre eller är hälsosammare. Idag utgår samhällsplanering ofta från att antalet resor med bil ska öka varje år, vilket är svårt att förena med klimatmålen. Även området konsumtion har klimatutmaningar. Om ökad konsumtion alltid upplevs som positivt, så är det ur klimatsynpunkt problematiskt -givet att det innebär ökad materialomsättning eller energianvändning. Om ovanstående områden ska bidra till klimatmålen krävs en politisk styrning som i ökad omfattning prioriterar klimataspekter.

I länet har enskilda projekt genomförts som främjar en social acceptans för klimatomställningen. Ett aktuellt exempel är projektet Repris som ska inspirera allmänheten att agera mer cirkulärt i sitt konsumtionsbeteende. Projektet drivs av Förbundet Agenda 2030 inom ramen för länets Miljö- och klimatråd.

Framgångsfaktorer är att lyfta fram andra synergieffekter som minskar de klimatpåverkande utsläppen. Det handlar om synergier där det finns en bred uppslutning och som upplevs vara positiva. Ett exempel var ett projekt om att främja ökad gång, cykling och resor med kollektivtrafik, men huvudbudskapet handlade om att offentliga miljöer i ökad omfattning skulle upplevas tryggare och mer attraktiva. Ökad upplevd trygghet i offentliga miljöer var huvudbudskapet i projektets externa kommunikation.

Frisk Luft

Sammanfattning för Frisk luft

Luftkvaliteten i länet är relativt god, men fler åtgärder behövs innan miljökvalitetsmålet kan nås. Utvecklingen är positiv men för långsam, vissa problem med marknära ozon, partiklar, kvävedioxid och och bens(a)pyren återstår innan målet nås. Åtgärder krävs för att komma tillrätta med partiklar. Nya strängare riktlinjer för luftkvalitet från EU understryker vikten av fortsatta åtgärder för friskare luft i hela länet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Frisk luft - Västmanland

- Utvecklingen för miljömålet Frisk luft är svagt positiv
- Överskridanden av MKN för partiklar (PM10) i två städer i trånga gaturum
- Miljömålet för Frisk luft nås ej till 2030

Åtgärdsarbete för Frisk luft - Västmanland

- Länets Luftvårdsförbund har utvecklat ett länsövergripande luftvårdssystem med utsläppsdata (EDB), datainsamling och modellering. Luftvårdsförbundet ger stöd till kommunernas årliga rapportering av luftmiljö till Naturvårdsverket. Arbetet med framtagande av åtgärdsprogram för att minska partikelhalter i luft pågår i två städer.
- Genom tillsyn och provning av miljöfarlig verksamhet arbetar Länsstyrelsen för att minska utsläpp av luftföroreningar

Åtgärder på kommunal nivå

- Kommunerna har börjat använda Västmanlands läns luftvårdsförbunds luftvårdssystem.
- Luftvårdssystemet har använts för att identifiera platser med höga halter, mätplatser har modifierats.
- Det pågår arbete med att ta fram åtgärdsprogram för partiklar i luft (PM10) det inkluderar förändrad väghållning och saltning/sandning av vägar för att minska partikelhalten.
- Det har genomförts ett mindre mätprojekt för bens(a)pyren i ett villaområde med några äldre vedpannor. Syftet var att ta fram emissionsfaktorer som kan appliceras på fler platser i länet.

- Arbetet med klimatinvesteringsstödet Klimatklivet har varit intensivt och flera projekt som också påverkar luftmiljön positivt har genomförts i länet.

Åtgärder inom näringslivet

Det har de senaste 10 åren genomförts flera mycket positiva åtgärder på industrier och fjärrvärmeverk. Dessa har varit starkt bidragande faktorer till minskade utsläpp av luftföroreningar. Västmanlands Läns Luftvårdsförbund har under året genomfört utbildningar i grundläggande luftmiljövård för företagsmedlemmar.

Tillstånd och målbedömning för Frisk luft - Västmanlands län

Luftkvaliteten i länet är relativt god, men fler åtgärder behövs innan miljökvalitetsmålet kan nås. Utvecklingen är svagt positiv men långsam, det återstår vissa problem med marknära ozon, partiklar, kvävedioxid och möjligen bens(a)pyren återstår innan målet nås. Åtgärder krävs för att komma tillrätta med marknära ozon och partiklar i luft. Industrier i länet har under lång tid genomfört åtgärder som har förbättrat miljön. I två kommuner har det uppmätts överskridanden av MKN för partiklar (PM10) och båda kommunerna arbetar med att ta fram åtgärdsprogram för att komma tillrätta med problemen. Förväntade nya strängare riktlinjer för luftkvalitet från EU understryker vikten av fortsatta åtgärder för friskare luft i hela länet. Det är viktigt att i den fysiska planeringen inkludera och ta hänsyn till olika planeringsalternativs påverkan på luftmiljön för att uppnå målen.

Bensen

Bensen kommer huvudsakligen från trafik, och till viss del från bensinstationer. Halterna av bensen i luft minskar. Inrapporterade halter för 2021 som kommer från objektiv skattning ger för alla rapporter att halten bensen i luft inte överskrider 1 mikrogram per kubikmeter som årsmedelvärde. Länets luftvårdsförbund har under året inkluderat bensen i sin geografiska utsläppsdatabas.

Bens(a)pyren

Vedeldning är den främsta källan till bens(a)pyren. I den nationella kartläggningen av riskområden som gjordes 2015 beräknades Sala, Norberg och Skinnskatteberg ha halter som överskrider eller är i närheten av den

nedre utvärderingströskeln. Länets luftvårdsförbund har under året gjort en kortare mätkampanj för att ta fram emissionsfaktorer och för att se om de i kartläggningen ovan skattade värdena är rimliga. I en kommun har de nya emissionsfaktorerna applicerats för alla hushåll.

Partiklar

Partiklar är den luftförorening som orsakar störst hälsoproblem i Sverige. Utsläppen av partiklar i Västmanlands län domineras av trafikens slitagepartiklar under höst, vinter och vår. Länets totala utsläpp av PM_{2,5} var 383 ton år 2022. Utsläppen följer i stort en minskande trend, även om vissa år bryter trenden. Det innebär en minskning på över 63% sen 1990. Trots det så är halten partiklar i några slutna gaturum för hög. I Västerås och Köping, uppmättes överskridanden av MKN på årsbasis på en plats i varje kommun. Båda kommunerna arbetar med att ta fram åtgärdsprogram för att identifiera fler problem platser och minska halten partiklar.

Marknära ozon

Marknära ozon bildas av kemiska reaktioner mellan kväveoxider och flyktiga organiska ämnen i närvaro av solljus. De kemiska reaktionerna styrs således av tillgången på solljus, väderberoende. Utsläpp som ger upphov till marknära ozon kommer från trafik och industri. Utsläpp kommer ofta långväga och den största delen marknära ozon i Västmanland har sitt ursprung långt utanför länets gränser.

Marknära ozon bryts ned av kvävedioxid från trafiken. Det innebär lägre halter i trafikerade områden och områden med utsläpp av kvävedioxid från industri jämfört med landsbygden. Utsläppen av ozonbildande ämnen inom länet bedöms dock ha minskat.

Kvävedioxid

Utsläppen har i Västmanlands län minskat med mer än 67 procent sedan 1990. Minskningen beror främst på stegvis skärpta avgaskrav på personbilar och tunga fordon. Under 2022 uppgick utsläppen av kväveoxider i länet till ca 2 887 ton. Utsläppen följer i stort en minskande trend, även om enstaka år bryter trenden.

Bara naturlig försurning Västmanlands län

Sammanfattning för Bara naturlig försurning - Västmanlands län

Försurning är ett stort miljöproblem i Västmanlands län. Det är främst de norra och nordvästra delarna av Västmanlands län som är påverkad av försurning. Det försurande nedfallet har minskat, men det tar lång tid för miljön att återhämta sig. Flera av länets sjöar och vattendrag kommer troligtvis behöva kalkas under lång tid framöver för att negativa effekter på biologin inte ska uppstå.

Utveckling i miljön och målbedömning för Bara naturlig försurning i Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är POSITIV
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Bara naturlig försurning - Västmanlands län

Att utvecklingen i miljön är svagt positiv beror främst på minskade svavelutsläpp. Fortsatt förbättring av tillståndet förväntas men det tar mycket lång tid för mark och vatten att återhämta sig från försurning. Åtgärder behövs för att minska påverkan från skogsbruk och utsläpp av kväveoxider. Prognosen är att kalkningen behöver fortsätta under överskådlig tid.

I arbetet med EU:s vattendirektiv bedöms cirka 16 procent av länets vattenförekomster inte uppnå god status med avseende på försurning. För att minska skogsbrukets försurande påverkan föreslår åtgärdsprogrammet för Norra Östersjöns vattendistrikt flera möjliga åtgärder, t ex begränsning av uttag av grenar och toppar vid avverkning, askåterföring eller anläggande av vegetationsklädda skydds zoner i anslutning till hyggen⁶.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Västmanland har en pågående verksamhet med kalkning. Under 2024 har mängden spridd kalk minskat, från kring 500–600 ton per år till drygt 450 ton. Inom kalkningsverksamheten

⁶ Åtgärdsprogram 2022-2027 Norra Östersjöns vattendistrikt

finns totalt 40 åtgärdsområden, 60 målsjöar och 17 målvattendrag, vilket är en minskning från 2022. Under 2024 har flera av dessa åtgärdsområden lagts vilande. Minskningen beror främst på minskade anslag och ökade kostnader.

- Kalkningsverksamheten har under 2023 försvårats av svinpestutbrottet i Västmanland. Ingen planerad kalkning skedde under 2023 i den avstängda zonen. Under 2024 har restriktionerna tagits bort och planerad kalkning och provtagning har kunnat genomföras.
- Länsstyrelsen i Västmanland ansvarar också för uppföljande kemisk och biologisk provtagning.
- Länsstyrelsen i Västmanland har en kalkplan som sträcker sig fram till 2023.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Sex av länets kommuner deltar i och är huvudmän för kalkningsverksamheten. De finansierar upp till 15 procent av kostnaderna. Kommunerna ansvarar för kalkupphandling och kalkspridning. De har också ansvar för att kalkningen utförs på ett korrekt sätt. Vissa av kommunerna ansvarar också för effektuppföljning.

Åtgärder inom näringslivet

- Ingen askåterföring i skogsmark har rapporterats under 2023⁷.

Tillståndet och målbedömning för Bara naturlig försurning - Västmanlands län

Försurning är fortfarande ett problem i länets norra och nordvästra del. Orsaken är att detta område har en kalkfattig berggrund och att länet tagit emot nedfall av försurande ämnen. I länet utförs kalkning i runt 50 sjöar och vattendrag i väntan på att de ska återhämta sig från försurningen. Kalkningen är nödvändig för att upprätthålla pH-balansen i sjöar och vattendrag.

Försurningen bidrar till att känsliga arter försvinner och fiskars reproduktiva förmåga försämras. Dessutom frigörs oorganiskt aluminium som kan vara skadligt för växter och djur. Försurning kan även försämra

⁷ [15. Askåterföring efter Region, År och Variabel. PxWeb \(skogsstyrelsen.se\)](#)

dricksvattenkvaliteten samt orsaka korrosion på byggnader och hållristningar⁸.

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

I Västmanlands län finns det två stationer där nedfall av svavel och kväve övervakas inom Krondroppsnetet. Jämfört med de svavelmängder som uppmättes i mitten av 1990-talet har svavelnedfallet minskat signifikant. Minskningen beror på stora utsläppsminskningar i Sverige och i övriga Europa. I atmosfären kan föroreningarna transporteras hundratals mil innan de når mark och vatten i form av sur nederbörd. Ungefär 90 procent av svavelnedfallet över Sverige härrör från utsläpp i utlandet samt från den internationella sjöfarten. Västmanlands län är ett av de län i landet som har lägst nivåer av nedfall av svavel. Men svavelbelastningen i Västmanland har under lång tid varit hög, vilket har lett till betydande försurningspåverkan i skogsmiljön⁹. Markvattnet återhämtar sig endast mycket långsamt från svavelnedfallet.

Nedfallet av kväve har inte visat någon statistisk förändring sedan krondroppsmätningarna startade år 1993. Den kritiska belastningen för kvävenedfall har överskridits under lång tid, troligtvis är vegetationen sedan länge påverkad. Kvävenedfallet bidrar till försurningen, främst när kvävet börjar läcka till markvattnet under rotzonen¹⁰.

Påverkan genom skogsbruk

Skogsbruket har en försurande effekt på mark och vatten genom att buffrande baskatjoner tas bort med biomassan vid grotuttag. Under senare år har skogsbrukets försurande påverkan ökat. Det beror till viss del på att grenar och toppar (grot) i större omfattning transporteras bort från skogen för att användas som biobränslen. Försurning orsakad av skogsbruket kan motverkas genom askåterföring, vilket innebär att aska från förbränning av biobränslen återförs till skogen.

I Västmanlands län uppskattas ungefär en femtedel av den avverkade arealen ha ett grot-uttag som inte är långsiktigt hållbart. Ingen askåterföring har heller rapporterats under 2023¹¹.

⁸ [Bara naturlig försurning - Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](https://sverigesmiljomal.se)

⁹ Försurning och övergödning i Västmanlands län. Resultat från Krondroppsnetet fram till 2018/2019

¹⁰ Försurning och övergödning i det svenska skogslandskapet. Nationell rapport från krondroppsnetet, resultat fram till 2019/2020

¹¹ [15. Askåterföring efter Region, År och Variabel. PxWeb \(skogsstyrelsen.se\)](https://www.pxweb.se)

Försurade sjöar och vattendrag

I länet genomförs kalkning för att arter som exempelvis flodpärlmussla och flodkräfta ska kunna reproducera sig. Kalkningen har även stor betydelse för fritidsfisket. Modellberäkningar antyder att flera av länets vatten kommer att förbli försurade under mycket lång tid.

Försurad mark

Bedömning av försurningstillståndet i skogsmark görs nationellt. I Mellansverige överstiger det sura nedfallet fortfarande markens neutraliseringsförmåga. Ingen tydlig förbättringstrend har noterats.

Giftfri miljö Västmanlands län

Sammanfattning för Giftfri miljö - Västmanlands län

För att uppfylla målet Giftfri miljö finns ett behov av internationella och nationella överenskommelser, innovationer samt en medvetenhet och vilja att arbeta mot en bättre miljö hos alla aktörer i samhället, från producent till konsument och myndigheter. I Västmanlands län pågår flertalet åtgärder på lokal och regional nivå. Utvecklingen i miljön bedöms som neutral, då det är svårt att se en tydlig utveckling i miljön. Miljömålet kommer inte kunna nås till 2030 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.

Utveckling i miljön och målbedömning för Giftfri miljö – Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön bedöms som neutral, då det inte går att se en tydlig utveckling i miljön.
- Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö är inte uppnått och kommer inte kunna nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.

Åtgärdsarbete för Giftfri miljö - Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Västmanlands län har under 2024 förmedlat statliga bidragsmedel för utredningar och åtgärder av förorenade områden. Resultaten av årets arbete innebär att människor och miljön i mindre utsträckning exponeras för föroreningar inom dessa områden och spridningen av föroreningar från områdena minskar. För de områden där utredningar har genomförts fås en bättre bild av vilka risker områdena utgör för människors hälsa och miljön samt hur vi behöver arbeta vidare med de områdena.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län deltar i delprojektet C18 inom LIFE IP Rich Waters. Projektet avslutades sista juni 2024. Under 2024 har medel från projektet möjliggjort uppföljande provtagning av ytvatten i länet med avseende på PFAS. Tack varje projektet har vi fått en bättre bild över PFAS-problematiken i länet och vissa

kommuner har vidtagit ytterligare åtgärder. Bland annat har Köpings kommun slutat att pumpa PFAS-förorenat vatten till Mälaren och återupptagit arbetet med en ansvarsutredning för brandövningsplatsen i Norsa.

- För 2024 har Länsstyrelsen i Västmanlands län blivit beviljade 400 000 respektive 2 250 000 kr i statsbidrag från Naturvårdsverket för verifierande fältprovtagning av PFAS och sediment. I år har 5 PFAS- och 15 sedimentprover tagits i Västmanlands län. Undersökningarna har genomförts med hjälp av certifierade konsulter som hjälper till att bedöma hur förorenade mark och sediment är i länet samt prioritera dessa. Resultaten kommer att delges tillsynsmyndigheterna samt fastighetsägarna. Vidare handläggning sköts av respektive tillsynsmyndighet. Provtagningarna har bidragit till att kunskapen har ökat om hur föroreningsituationen ser ut i länets vattendrag och sediment.
- Under 2024 har Länsstyrelsen i Västmanlands län anordnat en grundutbildning för huvudmän inom förorenade områden. Bidragssamordnarna för förorenade områden som arbetar nationellt med alla länsstyrelser har tagit fram ett utbildningsmaterial som ska användas för att inspirera och motivera kommuner till att agera huvudmän i bidragsfinansierade projekt och öka åtgärdstakten för förorenade områden. Berörda personer från alla länets kommuner bjöds in till två utbildningsdagar och förhoppningarna är att fler kommuner nu känner sig redo för att bli huvudmän vilket möjliggör fler undersökningar och efterbehandlingar av förorenade områden.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regionen

- Region Västmanlands hållbarhetsprogram gäller 2023–2030. I programmet finns ett mål om att regionens verksamheter till år 2030 ska vara anpassade till att värna om en biologisk mångfald och en giftfri miljö. För att nå målet ska regionen anpassa användningen av läkemedel, kemikalier samt andra produkter, material och resurser. Regionen arbetar därför för att ställa om till mer cirkulära materialflöden för att arbeta mer resurseffektivt och minska mängden avfall. Regionen ställer hållbarhetskrav i upphandlingar och arbetar för att minska läkemedelsförskrivningen med bibehållen eller ökad patientnytta. Under 2024 har regionen bland annat arbetat vidare med utfasning av farliga kemikalier och påbörjat utvecklingsarbete på onkologkliniken om en mer rationell

läkemedelsanvändning. Regionen har under året också intensifierat arbetet för att minska avfallsmängden och öka källsorteringsgraden.

- Flera projekt för att undersöka och åtgärda förorenings-skadade områden pågår i länets kommuner. I Sala kommun pågår det ett större bidragsfinansierat projekt med att åtgärda förorenings-skadorna kring Sala silvergruva och Pråmån. Flera olika delprojekt har pågått under 2024. Etapperna för täckningsåtgärder är inne i slutskedet, arbetet med hantering av förorenat vatten från gruvområdet har påbörjats, och sediment och muddermassor från Pråmån har provatagits. Efterbehandlingen förväntas vara klar under 2028. Detta objekt ligger på andra plats på Länsstyrelsen i Västmanlands prioriteringslista. I Skinnskattebergs kommun pågår en bidragsfinansierad huvudstudie i området kring Nedre Skårsjön. Under 2024 har undersökningar gjorts på ytvatten i området där man har undersökt vattenföring och vattenkvalitet. Som samlingsobjekt ligger området på första plats på Länsstyrelsen i Västmanlands prioriteringslista.
- Flera kommuner i länet har genomfört projekt kopplat till miljömålet Giftfri miljö under 2024. Arboga och Kungörs kommuner har under oktober månad påbörjat ett projekt där man granskar tatuerares färger utifrån vilken märkning de har och stämmer av dess innehåll mot REACH-databasen. Västerås stad har bland annat genomfört tillsyn på konstgräsytor, bildäck på förskolor, och tatueringfärger. De har även påbörjat en revidering av stadens kemikalieplan som ska sträcka sig 2025–2030.

Åtgärder inom näringslivet

- Under 2024 invigdes Mälarenergis bergtrum i Västerås. Bergtrummet, som tidigare var ett oljelager och är 300 000 kubikmeter stort, ska i framtiden kunna användas för att lagra överskottsvärme från kraftvärmeverket, som sedan kan användas vid behov under kallare perioder. Projektet har tilldelats 15 miljoner kronor i bidrag från Klimatklivet. Saneringen av oljan pågick under 2022 och 2023.

Tillstånd och målbedömning för Giftfri miljö - Västmanlands län

Miljökvalitetsmålet är inte möjligt att nå till 2030 med i dag beslutade eller planerade styrmedel samt åtgärder. Utvecklingen i miljön är svår att

bedöma. Många kemikalier är långlivade, vilket innebär att en lång återhämtningstid behövs för miljön.

Målet är till stor del svårt att påverka regionalt då det krävs internationell och nationell lagstiftning, bland annat behöver användningen av fler farliga ämnen att begränsas. Genom tillsyn inom exempelvis miljöfarliga verksamheter, förorenade områden, hälsoskydd och lantbruk säkerställs efterföljande av de lagar och förordningar som gäller.

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen

Samhället är kemikalieintensivt och användningen av kemikalier är starkt kopplad till vår livsstil. De flesta varor som används i vardagen framställs med hjälp av kemikalier, till exempel leksaker, kläder, elektronik, kosmetika och byggprodukter. I maten kan det finnas rester av bekämpningsmedel eller kemiska ämnen från förpackningar. Förekomsten av farliga ämnen i varor gör också att det blir svårare att återvinna materialet, utan att åter utsätta människa och miljön för risker. För att minska exponeringen av kemiska ämnen måste användningen av farliga ämnen minska.

Användning av särskilt farliga ämnen

Användningen av särskilt farliga ämnen ska starkt begränsas. Att minska användningen av särskilt farliga ämnen ökar förutsättningen för att minska exponeringen för kemiska ämnen. För att minska spridningen av särskilt farliga ämnen i samhället behövs insatser som begränsar användningen samt hanteringen av dessa.

Förorenade områden

I Västmanlands län finns knappt 2 600 potentiellt och konstaterat förorenade områden. Arbetet riktas främst mot prioriterade områden med riskklass 1 och 2. I Västmanlands län finns 30 områden med riskklass 1 och 275 områden med riskklass 2.

Det krävs fortsatt finansiering för tillsynsarbete och bidragsadministration för att möjliggöra åtgärder på prioriterade objekt. I Västmanlands län ökar behovet av bidragsfinansierade åtgärder då fullt ansvar saknas i många fall. Det finns indikationer om att det så kallade saneringsanslaget (1:4-anslaget) som används för sanering och efterbehandling av förorenade områden och som Naturvårdsverket disponerar över kan komma att minska under kommande år. Detta kan påverka möjligheten att uppnå miljömålet Giftfri miljö negativt då summan av de statliga bidrag Länsstyrelsen kan söka för

att utreda och åtgärda förorenade områden som saknar ansvar kan komma att minska. Detta riskerar i sin tur att förorenade områden inte kan undersökas och åtgärdas i samma takt som innan.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anordnar årligen träffar för länets huvudmän. Detta har utförts för att främja kommunerna att ta på sig rollen som huvudman och därmed öka antalet bidragsdrivna projekt. Resursbrist på många kommuner gör dock att det är svårt att engagera huvudmän i bidragsprojekt och för tillsynsmyndigheterna att prioritera egeninitierad tillsyn på förorenade områden. En förutsättning för att nå miljömålet är att tillsynsarbetet för prioriterade förorenade områden ökar. Länsstyrelsen i Västmanland erbjuder tillsynsvägledning till kommunerna för att hjälpa dem att öka takten på deras tillsynsarbete. En viktig åtgärd är att kommunerna tar fram handlingsplaner för arbetet med förorenade områden, både egeninitierat och händelsestyrt. Databasen EBH-stödet behöver fortlöpande administreras och förvaltas då den används som ett planeringsunderlag för många aktörer i länet.

Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper

Halten i miljön av tidigare kända naturfrämmande ämnen är för hög samtidigt som nya ämnen sprids bland annat via olika produkter. En ökad kunskap och medvetandegörande kan bidra till att styra konsumtionen mot produkter som är bättre för hälsa och miljön.

Ytterligare insatser krävs för att sprida information om farliga ämnen i material, produkter och varor. Det krävs tydligare märkning så att konsumenten kan göra ett aktivt val.

Skyddande ozonskikt - Västmanlands län

Sammanfattning för Skyddande ozonskikt - Västmanlands län

Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har minskat i Sverige sedan 1990-talet. Ozonlagret har en förmåga att laga sig själv, men det är en långsam process. Minskade utsläpp av växthusgaser hjälper också ozonskiktet att återhämta sig.

Åtgärdsarbete för Skyddande ozonskikt - Västmanlands län

De svenska utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har minskat kraftigt, men fler åtgärder behövs. Idag finns mindre farliga köldmediealternativ för de flesta tillämpningar. När gamla produkter byts ut, till exempel kylar och frysar, innebär det en förbättring.

Åtgärder på regional och kommunal nivå

När Länsstyrelsen i Västmanlands län yttrar sig över detaljplaner uppmanas kommunerna att beakta Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid förskolor och skolor, bland annat vad gäller goda sol- och skuggförhållanden. Detta för att minska risken för att utveckla framtida hudcancer.

Länsstyrelsen och kommunernas miljökontor genomför tillsammans projektet Greppa Näringen. Rådgivning ges till lantbrukare om kväveläckage med syfte att minska övergödning och utsläpp av växthusgaser, inklusive lustgas som även är kraftigt ozonnedbrytande.

Länsstyrelsen ger tillsynsvägledning enligt miljöbalken till miljökontoren. Vägledningen gäller miljöfarliga verksamheter, där korrekt avfallshantering är en fråga. Här kan Länsstyrelsen uppmärksamma miljökontoren på vikten av att köldmedieinnehållande avfall, till exempel vissa cellplaster och kyl- och frysar, hanteras på ett säkert sätt så att köldmedierna inte frigörs till luften. Hanteringen av ozonnedbrytande ämnen i rivningsavfall behöver stärkas i samtliga led, från beställare av rivning till slutligt omhändertagande av avfallet. Tillsynsvägledningen gäller även hälsoskyddsfrågor, till exempel kommunernas tillsyn av utemiljöer vid skolor och förskolor.

Länsstyrelsen har tillsynsansvar över ett fyrtiotal tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter, varav flera är avfallsanläggningar. I tillsynen granskas bland annat att avfall hanteras korrekt enligt miljöbalken och att verksamhetens kylanläggningar underhålls. Det är viktigt att avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen, som vissa cellplaster och kyl- och frysar, hanteras så att köldmedierna inte frigörs till luften.

Kommunernas miljökontor bedriver miljöbalkstillsyn vid skolor och förskolor och kontrollerar då bland annat utemiljöns tillgång till sol och skugga. Miljökontoren är remissinstans i den fysiska planeringen och har då möjlighet att bevaka utformningen av utemiljöer vid skolor och förskolor.

Miljökontoren utför miljöbalkstillsyn vid ett stort antal miljöfarliga verksamheter, bland annat avfallsanläggningar. I tillsynen granskas bland annat att avfall hanteras korrekt enligt miljöbalken och verksamheternas kylanläggningar underhålls och läcksöks. Det är viktigt att avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen, som vissa cellplaster och kyl- och frysar, i alla led hanteras så att köldmedierna inte frigörs till luft. Vid tillsyn på byggarbetsplatser är en viktig fråga hur bygg- och rivningsavfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen hanteras.

Miljökontoren har även tillsyn över verksamheter som använder kylanläggningar, till exempel livsmedelsverksamheter och kontor. En del av tillsynen är då att kontrollera så att verksamhetsutövare och fastighetsägare gör underhåll och läcksökning på sina kylanläggningar för att undvika läckage av köldmedier.

Tillstånd och målbedömning för Skyddande ozonskikt - Västmanlands län

Avvecklingen av ozonnedbrytande ämnen i kylanläggningar går framåt och användningen har stadigt minskat sedan förbudet för klorfluorkarboner (CFC) trädde i kraft 1999 och påfyllningsförbudet av klorfluorväten (HCFC) började gälla 2002. Endast en mindre del av befintliga kylanläggningar innehåller idag HCFC och omhändertagandet sker reglerat. Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har därför till största delen upphört till 2021. Det som kvarstår är en del befintliga kylanläggningar och hushållskylar/frysar med HCFC, som kan ge läckage vid drift och felaktig skrotning. Till det kommer de köldmedier som finns i isolering av fjärrvärmerör och andra isolermaterial. Den isolering som finns i fasta konstruktioner kan ta lång tid att byta ut.

Säker strålmiljö – Västmanlands län

Sammanfattning för Säker strålmiljö - Västmanlands län

Antalet nya fall av hudcancer orsakade av UV-strålning fortsätter att öka. Människors beteende behöver förändras när det gäller solning. Utemiljöer på offentliga platser och vid skolor och förskolor behöver utformas så att det finns skuggiga platser tillgängliga.

Åtgärdsarbete för Säker strålmiljö – Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå

Länsstyrelsen i Västmanlands län ger tillsynsvägledning enligt miljöbalken till miljökontoren. Vägledningen gäller bland annat tillsyn av solarier, utemiljöer vid skolor och förskolor samt radon i bostäder och verksamheter. Länsstyrelsen arrangerar en årlig hälsoskyddsträff för miljökontoren, då aktuella frågor diskuteras.

När Länsstyrelsen i Västmanlands län yttrar sig över detaljplaner uppmanas kommunerna att beakta Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid förskolor och skolor, bland annat vad gäller goda sol- och skuggförhållanden. När vi yttrar oss över detaljplaner och nätkoncessioner kommenteras även risker för elektromagnetiska fält vid kraftledningar och transformatorstationer. Detta med hänvisning till Strålsäkerhetsmyndighetens allmänna råd om begränsning av allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält. I den fysiska planeringen bevakas även att tillräckligt skyddsavstånd hålls till kärnbränslefabriken Westinghouse Electric Sweden AB i Västerås, som är en Sevesoverksamhet.

Region Västmanland arbetar förebyggande med information om hälsorisker vid solande.

Åtgärder på kommunal nivå

I miljökontorens miljöbalkstillsyn ska bland annat solarier, utemiljöer vid skolor och förskolor samt elektromagnetiska fält vid bostäder och skolor/förskolor uppärksammas. Miljökontoren deltar som remissinstans i kommunens fysiska planering och bevakar då bland annat utemiljöer vid skolor och förskolor samt förekomst av elektromagnetiska fält.

Miljökontoren ger rådgivning om radonmätning och radonsanering. Vissa kommuner erbjuder även mätpaket för radon i inomhusluft och/eller dricksvatten. Miljökontoren kontrollerar att verksamhetsutövare och fastighetsägare har mätt radonhalten i skolor, förskolor och flerbostadshus samt att förebyggande åtgärder vidtas ifall referensnivån om 200 Bq/m³ överskrids.

Tillstånd och målbedömning för Säker strålmiljö

Länsstyrelsen gör inte någon bedömning av måluppfyllelsen, då det görs nationellt av Strålsäkerhetsmyndigheten.

För miljö kvalitetsmålet finns följande fyra preciseringar:

Strålskyddsprinciper

Precisering: Individens exponering för skadlig strålning i arbetslivet och i övriga miljön begränsas så långt det är möjligt.

I länet berörs röntgenverksamhet hos tandläkare och sjukhus samt verksamhet vid Westinghouse Electric Sweden AB, Västerås kommun. Det är Strålsäkerhetsmyndigheten som utför tillsyn av strålskydd.

Strålsäkerhetsmyndigheten uppskattar att radon i bostäder orsakar omkring 500 lungcancerfall per år i Sverige och att det då främst är rökare som drabbas. Radon är den källa som ger allmänheten störst exponering av joniserande strålning. Miljökontoren ger råd om radonmätning och radonsanering. Miljökontoren kontrollerar att verksamhetsutövare och fastighetsägare har mätt radonhalten i skolor, förskolor och bostadshus och att förebyggande åtgärder vidtas ifall referensnivån om 200 Bq/m³ överskrids.

Radioaktiva ämnen

Precisering: Utsläppen av radioaktiva ämnen i miljön begränsas så att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas.

I länet berörs i första hand verksamheten vid Westinghouse Electric Sweden AB, Västerås kommun (kärnbränslefabriken). Det är Strålsäkerhetsmyndigheten som utför tillsyn av radioaktiva ämnen.

Länsstyrelsens organisation för kärnteknisk beredskap utvärderar under 2024 sin förmåga och utveckling enligt en särskild metodik. Länsstyrelsen har ett program för räddningstjänst rörande kärnteknisk olycka och

sanering, vilket uppdaterades 2022. Programmet redogör för Länsstyrelsens ansvar och roll vid ett utsläpp av radioaktiva ämnen. Tänkbara utsläppskällor i närområdet är kärnbränslefabriken i Västerås samt Forsmarks kärnkraftverk, beläget drygt tio mil från Sala kommun.

Under 2024 fastställs Länsstyrelsens mätplan för länet i händelse av ett radiologiskt nedfall. Planen redovisar hur och var mätningar ska utföras vid ett utsläpp.

Under 2024 deltog Länsstyrelsen i en internationell övning, INEX-6, om kärnteknisk beredskap. Övningen bestod av fyra moduler om hälsoeffekter, säkra livsmedel, sanering och avfallshantering. Under 2023 hölls en övning vid Westinghouse kärnbränslebränslefabrik, där scenariot var att det vid en brand uppstod ett radiologiskt utsläpp.

Kommunerna mäter bakgrundsstrålningen i länet var sjunde månad. Mätningar görs i ett antal punkter, varefter Länsstyrelsen registrerar data i Strålsäkerhetsmyndighetens databas.

Ultraviolett strålning (UV-strålning)

Precisering: Antalet årliga fall av hudcancer orsakade av ultraviolett strålning är lägre än år 2000.

Arbets- och miljömedicin, Region Örebro, skriver följande i den regionala miljöhälsorapporten 2018 (vuxna) och 2021 (barn) för Västmanlands, Södermanlands, Örebro och Värmlands län.

”Solljusets UV-strålning kan leda till hälsoeffekter som hudcancer och ögonskador. Men solljuset har också positiva effekter som välbefinnande och produktionen av D-vitamin, som bland annat är viktigt för bildandet av benvävnad. Hudcancer som malignt melanom är en av de vanligaste cancerformerna i Sverige och den grupp av cancer som ökar mest. En ökning på cirka 5 procent per år har setts för just malignt melanom under de senaste fem åren. Det beräknas att UV-strålning orsakar 80-90 % av alla hudcancerfall.

Riskfaktorer är att bränna sig (speciellt som barn), sola solarium samt den totala soltiden. För att minska antalet hudcancerfall behöver denna exponering minska. I de fyra länen anger 45 procent av de vuxna att de har bränt sig och 8 procent att de har solat solarium under det senaste året. Viktiga åtgärder är att skydda sig med kläder och att vara i skuggan. Solskyddskräm rekommenderas för hudområden som inte täcks av kläder. Arbetet med information och utbildning för att förändra vårt solbeteende

är viktigt. För att minska exponering av UV-strålning krävs en attityd-förändring när det gäller solning och att vi lär oss skydda oss mot stark sol.

Det är särskilt angeläget att minska barnens exponering för UV-strålning. Det kan göras genom att planera för naturlig skugga vid till exempel förskolgårdar, skolgårdar och parker. En samstämmig information om goda solvanor till föräldrar, personal på förskolor och skolor samt till barn borde också prioriteras. ”

Arbets- och miljömedicins regionala miljöhälsorapport för barn 2021 visar att det är vanligare att äldre barn bränner sig än yngre barn. Totalt i de fyra länen har 31 procent i båda åldersgrupperna (4 och 12 år) bränt sig i solen minst en gång under det senaste året. Bland fyraåringarna har 20 procent bränt sig i solen någon gång det senaste året, vilket är i nivå med riket. I Södermanlands län har 24 procent av barnen bränt sig, medan motsvarande siffra i Västmanlands län är 13 procent. Av 12-åringarna i de fyra länen har 43 procent bränt sig i solen någon gång det senaste året.

Elektromagnetiska fält

Precisering: Exponeringen för elektromagnetiska fält i arbetslivet och i övriga miljö är så låg att människors hälsa och den biologiska mångfalden inte påverkas negativt.

Enligt Strålsäkerhetsmyndigheten finns det två områden där forskningen inte kan utesluta negativa hälsoeffekter vid exponering av elektromagnetiska fält. Det gäller exponering för magnetfält från kraftledningar nära bostäder och elektromagnetiska fält på grund av mobiltelefonanvändning.

Ingen övergödning Västmanlands län

Sammanfattning för Ingen övergödning - Västmanlands län

Övergödningsproblemen i Västmanlands län är stora. Det genomförs åtgärder, men många fler behövs för att nå miljömålet. Det behövs långsiktig statlig finansiering för att nå målsättningarna. Under 2024 startades enbart LOVA-projekt som kunde avslutas under samma år i Västmanlands län, eftersom det har flaggats för en minskning av LOVA-stöden de kommande åren. Till övergödningsåtgärder i jordbruket finns pengar men dessa är underutnyttjade.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ingen övergödning - Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är OKLAR
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ingen övergödning - Västmanlands län

För att nå målet Ingen övergödning i Västmanlands län krävs lokala insatser som minskar utsläpp av växtnäringsämnen till sjöar och vattendrag. Åtgärder som minskar näringsläckage från jordbruket, enskilda avlopp, dagvatten och reningsverk är centrala i detta arbete. Sannolikt behövs också åtgärder mot internbelastning i ett antal övergödda sjöar i Västmanlands län.

För att stimulera åtgärdsarbetet finns flera finansieringskällor som LOVA (Lokala vattenvårdsprojekt), LONA (Lokala naturvårdssatsningen) och Landsbygdsprogrammet. Åtgärder genomförs också i ett EU-projekt pågår i Norra Östersjöns vattendistrikt under 2017–2024. Projektet, som heter LIFE IP (Integrated Project) Rich Waters, syftar till att öka åtgärdstakten för att kunna uppnå vattendirektivets mål. Projektet inkluderar en rad organisationer, till exempel vattenråd, universitet och kommuner, som är drivande i olika delprojekt. Det pågår också lokala åtgärder inom LONA som främst är kopplade till miljömålet "Myllrande våtmarker", men som på sikt även kan innebära en positiv effekt på miljömålet "Ingen övergödning". Lokalt engagemang är en viktig faktor för att nå framgång då åtgärder mot övergödning i hög grad är beroende av frivillighet.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Inom LIFE IP Rich Waters finns delprojekt som bland annat syftar till att underlätta för bidragssökande och att hitta lämpliga åtgärdsplatser. Mycket fokus läggs på kunskapshöjande insatser för att utveckla nya metoder, arbetssätt och verktyg för att rätt åtgärder ska göras på rätt plats.
- I Västmanlands län är cirka en fjärdedel av åkermarken ansluten till Greppa Näringens rådgivning. Rådgivning är ett bra hjälpmedel för att genomföra lokalt anpassade åtgärder och är därför i många fall en förutsättning för att rätt åtgärd ska genomföras på rätt plats.
- På Länsstyrelsen Västmanland har det skapats en våtmarksgrupp som har uppdraget att jobba tillsammans för att få in fler och bättre ansökningar till att restaurera och anlägga våtmarker.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Hallstahammars kommun har beviljats LOVA-medel under för att ha en åtgärdssamordnare anställd 2023–2026 för att minska övergödning i kommunen.
- Västerås stad har beviljats LOVA-medel för att ha en åtgärdssamordnare anställd under 2023–2026 för att minska övergödning i Svartån.
- Västerås stad har beviljats LOVA-medel för att ta fram en åtgärdsplan i Svartån för att minska övergödning.
- Västerås stad har beviljats LOVA-medel för projektering av fosforåtgärder under 2023–2024.
- Fagersta och Norberg kommun har beviljats LOVA-medel för att upprätta en åtgärdsplan för internbelastning av näringsämnen i sjön Trätten.

Åtgärder inom näringslivet

- Tappebosjöarnas fiskevårdsförening har beviljats LOVA-medel för att under 2022–2025 genomföra åtgärder som minskar övergödning och algblomning i Viggsjön.
- Sagåns Vattenråd har beviljats LOVA-medel för att under 2022–2024 arbeta med åtgärder för bättre vattenstatus i Sagån och Svartån med huvudfokus på åtgärder som till exempel våtmarker, fosfordammar och tvåstegsdiken.
- Mälarens Vattenvårdsförbund har blivit beviljade LOVA-medel för att under 2022–2024 anställa en lokal åtgärdssamordnare i Sagåns avrinningsområde i syfte att minska övergödningen.

- Ytterligare en ideell förening har blivit beviljad medel för att anlägga en mindre våtmark i Hallstahammars kommun.

Tillståndet och målbedömning för Ingen övergödning – Västmanlands län

Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga styrmedel och åtgärder. Utvecklingsriktningen för tillståndet i miljön är neutral eller svagt negativ. Vid den senaste statusklassningen bedömdes 35 procent av de klassade vattenförekomster i Västmanlands läns ha sämre än god status. En del åtgärdsprojekt pågår i Västmanland men åtgärdstakten behöver öka för att nå miljömålet. Det tar lång tid innan effekterna av åtgärder får fullt genomslag i miljön och ännu längre tid innan förbättringarna i miljön kan upptäckas. Naturliga variationer som nederbörds mängd och flöden har stort inflytande på transporterad mängd näringsämnen.

Den årliga utvärderingen av växtnäringsförluster i det Regionala miljöövervakningsprogrammet ”Typområden på jordbruksmark” visar att årsmedelhalterna av totalfosfor var på samma nivå som långtidsmedelvärdet i typområde U8 i Västmanlands län¹². I de mest jordbruksintensiva avrinningsområdena är prognosen ändå att problemen med övergödning inte minskar. Sagån är ett av flera vattendrag i länet med hög andel jordbruksmark där övergödningens problematiken är stor. Länets största sjö, Mälaren, bedöms inte nå kvalitetsmålen inom överskådlig tid. Återhämtningstiden för en sjö av Mälarens storlek är lång och de viktigaste åtgärderna för att minska övergödningen genomförs inte i tillräcklig omfattning.

Det behövs mer långsiktiga medel för att nå målsättningarna för miljökvalitetsmålet Ingen övergödning. Under 2024 startades enbart LOVA-projekt som kunde avslutas under samma år i Västmanlands län, eftersom det har flaggats för en minskning av LOVA-stöden de kommande åren. Detta leder till en kortsiktighet i planeringen och att färre projekt blir av. Det medför också att mer komplexa projekt med större miljönytta inte kan genomföras.

Trots tillgång till både morötter (statsbidrag) och piskor (miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för vatten) är åtgärdstakten på

¹² Linefur, H., Norberg, L., Kyllmar, K., Mårtensson, K., Blomberg, M., Persson, K. och Valdén, R. (2024). Växtnäringsförluster i små jordbruksdominerade avrinningsområden 2022/2023. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. (Ekohydrologi, 183)

tok för låg för att nå målsättningarna för miljö kvalitetsmålet Ingen övergödning.

Påverkan på landmiljön

Sedan början av 1990-talet görs mätningar av kvävenedfall i länet inom miljöövervakningsprogrammet, Krondroppsnetet. Vid länets båda mätplatser har halterna av NO₂ i luft minskat sedan mätstarten. Under 2022 beräknades medelvärdet för det totala nedfallet av oorganiskt kväve i skog i Västmanlands län till 4,1 kg per hektar och år¹³. Västmanlands län har sedan 2016 underskridit den kritiska belastningsgränsen för barrskog i Sverige, som är 5 kg kväve per hektar och år¹⁴.

Nitratkvävehalten i markvattnet under det hydrologiska året 2019/20 var mycket låg. Sammantaget visar mätningarna i Västmanlands län att nitrat sällan förekommer i markvattnet i skogsekosystemen i länets växande skogar, vilket innebär att skogen i dagsläget tar upp det kväve som finns tillgängligt¹⁵.

Påverkan på havet

Samtliga vatten i Västmanland som mynnar till Mälaren tar vattnet vidare ut till Östersjön. De viktigaste åtgärderna är de som kan genomföras på land innan växtnäringssämnen rinner ut till vattendrag som mynnar i Mälaren. Idag genomförs dock inte tillräckligt med åtgärder för att minska utsläppen och därför är det inte heller möjligt att nå HELCOM:s målsättning om minskade utsläpp till Östersjön.

Tillstånd i sjöar och vattendrag

Övergödningproblematiken är störst i sjöar och vattendrag i jordbruksområden belägna i länets östra och södra delar. Vid den senaste statusklassificeringen av ytvatten i Västmanlands län bedömdes 10 procent (26 vattenförekomster) till hög status, 7 procent (18 vattenförekomster) till god status, 24 procent (66 vattenförekomster) till måttlig status, 9 procent (24 vattenförekomster) till otillfredsställande status och 1 procent (2 vattenförekomster) till dålig ekologisk status. 64 vattenförekomster (24 procent) klassades inte i cykel 3 och för 72 vattenförekomster saknades

¹³ [Västmanlands län - Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](#) [Hämtat 2024-10-04]

¹⁴ [Västmanlands län - Sveriges miljömål \(sverigesmiljomal.se\)](#) [Hämtat 2024-10-04]

¹⁵ Phil Karlsson, G., Akselsson, C., Hellsten, S., och Karlsson, P E. (2020). Försurning och övergödning i Västmanlands län. Resultat från Krondroppsnetet till och med 2018/19. IVL Svenska Miljöinstitutet: Stockholm.

data. Det har inte skett några större försämringar eller förbättringar sedan den förra statusklassningen.

Levande sjöar och vattendrag Västmanlands län

Sammanfattning för Levande sjöar och vattendrag - Västmanland

Endast ett fåtal vattenförekomster i Västmanlands län uppnår god ekologisk status. Inga uppnår god kemisk status. Fler styrmedel och mer resurser för tillsyn och skydd av sötvatten behövs och takten i åtgärdsarbetet behöver öka. För att fler åtgärder ska kunna genomföras behövs mer långsiktig finansiering, då det tar tid att genomföra både förberedande utredningar och själva åtgärderna.

För flodpärlmusslan är situationen akut och populationerna kommer sannolikt att dö ut om inte stora satsningar görs på att förbättra livsmiljöerna för det akvatiska livet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag - Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är OKLAR.
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ.

Åtgärdsarbete för Levande sjöar och vattendrag - Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- GRIP on LIFE IP , (GRIP), finansieras av EU, Havs- och Vattenmyndigheten samt Naturvårdsverket, fortsatt samarbete med Sveaskog gällande naturvårdande skötsel, omställning av sportfiske till lokal stam av öring, fria vandringsvägar vid dammar inom projektområdet (övre delarna av Hedströmmens avrinningsområde). Fleråriga överenskommelser (GYBS-överenskommelser) möjliggör arbetet.
- I Hedströmmens naturreservat har Sportfiskarna återskapat uppväxtmiljöer och ståndplatser för öring samt återfört en del lekgrus . Total återskapad yta är på 454 m² för uppväxtmiljöer samt 23 ståndplatser (GRIP).

- Fyra sommarjobbare hos Länsstyrelsen Västmanland (GRIP) har påbörjat åtgärdskartering av två öringbäckar i projektområdet samt deltagit i restaureringsarbetet på flera ställen i Hedströmmen.
- Fortsatt samarbete med Mälarenergi AB om naturvårdsanpassningar av flödet vid vattenkraftsstationer som eftersträvar en säsongsvarierad ("naturvårdsanpassad") reglering. Arbetet följs upp årligen med aspromsinventeringar (ÅGP).
- Arbetet inför omprövning av vattenkraften enligt den nationella planen (NAP) pågår i två vattendrag, Svartån och Hedströmmen. För Svartån startar omprövningarna 1 september 2025 och för Hedströmmen 1 september 2026.
- Ny överenskommelse har upprättats mellan Länsstyrelsen Västmanlands län och Sveaskog med syfte att utreda och om möjligt avveckla dämning för objekt inlagda i projektlistan . Under 2024 omfattar arbetet till största del utredningar och gäller följande sju objekt - Holmsjön, Skildammen, Lienshyttan, Vallsjön, Kvarndammarna, Nedre Malingsbodammen och Nyhammar.
- Fortsatt projekt för att gynna den hotade spetsnaten i Järnäs. Om möjligt kommer flytt av fröbank att göras till närliggande naturreservat under slutet av 2024 (ÅGP).
- Påbörjat samarbete med med SLU för att kartlägga aspens vandring i Mälaren med hjälp av akustiska mottagare (ÅGP).
- Skyltar som informerar om hur privatpersoner kan hjälpa till att förhindra spridningen av invasiva främmande akvatiska arter håller på att sättas upp över hela länet. Satsningen, som kallas "Tvätta, torka, töm" , är ett samarbete som sträcker sig över flera län.
- Inventering av sjögull i Mälaren, för första gången även i Arbogaån (LONA). Resultaten visar att sjögull har minskat i Mälaren jämfört med år 2022, vilket tros bero på en svampinfektion som angrep och dödade en hel del sjögull under 2023.
- Samarbete med SLU kring både genotypning av sjögull och svampen som dödar den. Projektet är nationellt och har initierats av Länsstyrelsen Västmanlands län och Havs- och vattenmyndigheten. Målet är att kunna identifiera de genotyper som är mottagliga för svampen för att på så sätt kunna fokusera på att bekämpa de resistenta genotyperna först.
- I länet utförs kalkning i runt 50 sjöar och vattendrag i väntan på att de ska återhämta sig från försurningen .
- Fiskevårdsmedel har gått till fisketillsyn , aspmärkning , förvaltning Hjälmarens .

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Hallstahammars kommun, fortsatt åtgärdssamordning i Kolbäcksåns avrinningsområde finansierat med medel för lokala vattenvårdsprojekt (LOVA) .
- Västerås Stad, fortsatt åtgärdssamordning i Svartåns avrinningsområde (LOVA).
- Uppstart av nytt vattenråd i Mälardalen (LOVA).
- I det fleråriga projektet Fria vandringsvägar i Bjurforsbäcken har tillståndsansökan gjorts och domen har precis kommit (LOVA).
- Norra Västmanlands teknikförbund undersöker om sjön Trättens övergödningssproblem beror på internbelastning. Resultaten underlag för eventuella kommande åtgärder.
- Faunapassagen i Svartån vid Falkenbergiska kvarnen i Västerås färdigställd under 2024. Projektet är en del av EU-projektet LIFE IP Rich Waters .

Åtgärder inom näringslivet

- Odling av öring i Vilstena (fiskevårdsmedel) .

Övriga åtgärder

- Populationsförstärkande åtgärder för flodpärlmussla (ÅGP) genomfört av Sportfiskarna. Lyckat projekt då flera hundra årsyngel av öringar infekterades med flodpärlmussellarver i Klotens fiskodling. Ynglen sattes sedan ut i Hedströmmen.
- Sportfiskarna fortsätter att skapa fria vandringsvägar i Västmanlands län (LOVA, projektlistan). Exempel på åtgärder är tröskling vid Skarpskyttebron i Svartåns huvudfåra samt manuell biotopvård och utrivning av vandringshinder i Skärsjöbäcken. Även flera åtgärdskarteringar har utförts.
- Sportfiske för morgondagen har utfört biotopvårdande åtgärder i Hedströmmen för att gynna öring och flodpärlmussla i sitt fleråriga LOVA-projekt .
- Fyra båtklubbar har sanerat sina båtar från giftiga båtbottnfärger (LOVA).
- En yrkesfiskare har fått gå en fiskmärkningskurs för att vi ska kunna börja märka mal (fiskevårdsmedel).

Tillståndet och målbedömning för levande sjöar och vattendrag - Västmanlands län

I Västmanland är de negativa effekterna av fysisk påverkan omfattande. Åtgärdsarbetet behöver göras utifrån ett avrinningsområdesperspektiv. Frivilliga insatser krävs, statlig finansiering av åtgärder samt krav som kan ställas på verksamhetsutövare via tillsyn.

God ekologisk status och kemisk status

Endast drygt 10 % av alla vattenförekomster i Västmanlands län uppnår god ekologisk status vilket bland annat beror på övergödning, vandringshinder, fysisk påverkan och försurning.

Samtliga sjöar och vattendrag i Sverige uppnår ej god kemisk status på grund av för höga halter av kvicksilver och PBDE (polybromerade difenyletrar).

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Flodpärlmussla finns i fyra vattendrag i Västmanland. Föryngring har konstaterats i två av dem, men bestånden är inte livskraftiga då andelen små musslor är väldigt låg. Musslornas reproduktion som är beroende av öringyngel, finns det för få av till följd av fysisk påverkan. Populationer kommer sannolikt att dö ut om inte omfattande åtgärder genomförs, t ex populationsförstärkande projekt.

I de målarmynnande vattendragen vandrar asp upp och behöver kunna nå sina lekområden. Under 2024 sattes en ryssja upp i Svartån vid faunapassagen vid Turbinbron för att undersöka hur nedströmpassagen fungerar i ån. Ingen asp fångades in.

Hotade natearter finns på ett fåtal platser i Västmanland.

Flodkraftan har försvunnit på många platser i länet till följd av signalkraftan och kraftpest och finns nu endast på ett fåtal platser.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Arbetet med skydd och vård av de kulturmiljöer som är mest värda att bevara i anslutning till vatten är fortfarande eftersatt då det saknas resurser. För att restaurera vattenmiljöer på ett bra sätt behöver en mer omfattande fältinventering göras, av byggnadsantikvarie och arkeolog, för att få fram bättre kunskapsunderlag om kulturmiljöerna, som i regel i sig

inte är ett hinder vid åtgärder som gynnar naturvärden. Det är nödvändigt att veta var kulturmiljöerna finns och hur restaurering kan anpassas till de kulturhistoriska värdena. Kulturmiljö bör så tidigt som möjligt involveras i processen vid planering av åtgärder.

Ytvattentäckers kvalitet

Ytvatten används för dricksvattenproduktion på flera ställen i länet. Samtliga ytvattentäckter i länet har tillräckligt god kvalitet för dricksvattenproduktion i dagsläget, men det finns ett behov av att inrätta fler vattenskyddsområden för att säkerställa att vattentäckterna behåller god kvalitet.

Strukturer och vattenflöden - Restaurering av vattendrag

Det finns stora behov av restaurering i vattendragen i Västmanlands län. Fria vandringsvägar behöver skapas, biotopvårdande åtgärder behöver utföras för att förbättra livsmiljöerna och lekområden. Naturlig hydrologi behöver återskapas med fungerande svämplan. Många åtgärder kräver olika utredningar och tillståndsansökningar innan åtgärder kan genomföras, vilket tar tid. Tack vare projektlistan har Länsstyrelsen Västmanland under 2024 gjort en överenskommelse med Sveaskog som vi hoppas kommer att leda till att fler fria vandringsvägar skapas under de kommande åren.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Gynnsam bevarandestatus (GYBS) uppnås inte i Västmanlands län. Förstörda livs- och lekmiljöer, problem med vandringshinder, onaturliga flöden på grund av reglering utgör hot mot arterna och miljöerna. Inom GRIP on LIFE IP har Länsstyrelsen i Västmanland upprättat GYBS-överenskommelser med Skogsstyrelsen, Sveaskog och Mälarenergi för att underlätta åtgärdsarbetet inom Hedströmmens avrinningsområde.

Skydd av limniska områden

I Västmanlands län finns bara ett fåtal limniska naturreservat. Fler behöver bildas och reservatsgränserna behöver bli mer generösa för att skydda värdena i dem från t ex skogsbruk.

I flera reservat ingår vattenområden men de saknar utpekade limniska värden, föreskrifter och skötselplaner. De limniska värdena i alla reservat behöver beskrivas bättre.

Främmande arter och genotyper

I Västmanlands län förekommer flera främmande akvatiska arter, t ex sjögull, signalkräfta och vattenpest.

Friluftsliv

Tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna är viktig inte minst för strändernas betydelse för djur- och växtlivet samt människors tillgång till sjönära upplevelser. Länsstyrelsen Västmanland granskar kommunernas strandskyddsdispenser och bevakar strandskyddet i planer enligt plan- och bygglagen.

Grundvatten av god kvalitet Västmanlands län

Sammanfattning för grundvatten av god kvalitet - Västmanland

Västmanlands län har god grundvattentillgång och övervägande god grundvattenkvalitet, även om vissa kvalitetsproblem förekommer. Skyddet av vattentäkter och grundvattenbärande grusavlagringar behöver förstärkas. Ytterligare åtgärder kan behöva vidtas för att säkerställa grundvattenkvaliteten. Arbete pågår med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan.

Utveckling i miljön och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet – Västmanlands län

- Nära, målet är delvis uppnått eller kommer delvis att kunna nås år 2030.
- Utvecklingen är oklar. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Åtgärdsarbete för Grundvatten av god kvalitet – Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen arbetar för en god grundvattenkvalitet genom sitt deltagande i kommunernas planarbete.
- Länsstyrelsen arbetar med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan för Västmanlands län. Arbetet har fördröjts med anledning av personalbrist.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län hade under 2021–2022 ett pågående projekt som syftar till att inventera provtagningsplatser för grundvattenkvalitet och genomföra provtagning. Finansieringen kommer från HaV. Under 2021 har arbetet med inventeringen utförts och under 2022 har 9 nya platser provtagits. Provtagning i samma område fortsatte med medel ifrån Life Rich waters projekt.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län deltar i arbetet med pågående sanering (se nedan).

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Köpings kommun har kommit in med underlag för inrättande av vattenskyddsområden.
- Sala kommuner arbetar med att revidera befintliga vattenskyddsområden.
- Västerås kommun har tagit fram en kommunal handlingsplan för yt- och grundvatten som gäller för 2022–2027. Enligt den ska Västerås kommun ta fram en vattenförsörjningsplan och under april 2024 lämnade Länsstyrelsen yttrande över förslag på vattenförsörjningsplan.
- Västerås stad utreder förekomst av och åtgärder för reduktion av PFAS i grundvattentäkt med anledning av det nya dricksvattendirektivet.
- Fyra av länets kommuner: Hallstahammar, Sala, Surahammar och Västerås, har en materialförsörjningsplan . Den har tagits fram gemensamt med en kommun i Uppsala län, en kommun Södermanlands län och de tre berörda länsstyrelserna. Planen är från 2001.
- Västerås stad sanerar oljedepå i hamnområde . Arbetet omfattar bland annat sanering av fri olja på grundvattnet. Åtgärden är ett större saneringsarbete som påbörjades 2018 och som fortfarande pågår. Naturvårdsverket bidrar till finansieringen. Pågår fortfarande pumpning av grundvatten.
- I Köping (Grönsiskan) pågår efterbehandling av mark för att kunna bygga bostäder. Åtgärderna har påbörjats och beräknas vara klart under 2025. Sanering ska utföras genom termisk behandling (lera och porvatten). Naturvårdsverket bidrar till finansieringen. Kommunen är huvudman, men samarbete sker med fastighetsägare och länsstyrelsen.

Åtgärder inom näringslivet

- Kopplat till projekt nämnt ovan (Köping/Grönsiskan).

Tillstånd och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet – Västmanlands län

Målet grundvatten av god kvalitet är delvis uppnått i Västmanlands län, eller kommer delvis att kunna nås. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Det finns idag stora kunskapsluckor om hur läget ser ut i länet eftersom provtagningarna är få, det är den stora anledningen till att det inte går att se en riktning.

Generellt sett bedöms ändå kvaliteten på grundvatten som god i länet. Det finns dock problem med förorenat grundvatten på sina håll. Eftersom omsättningstiden är lång och sanering är en dyr och tidsödande process kommer dessa problem finnas kvar under lång tid. Det finns även en risk att förorenade områden och pågående verksamheter fortsätter att förorena grundvattnet.

Grundvattnets kvalitet

Grundvatten är en viktig resurs för vattenförsörjningen. Med några få undantag håller vattnet i de grundvattentäkter som används för dricksvattenförsörjning bra kvalitet i Västmanlands län. Vattentäkter som har haft problem med bekämpningsmedel har ersatts.

I Västmanlands län finns 23 vattenskyddsområden som rör grundvatten. Ett problem för målets uppfyllande är att det tar lång tid innan vattenskyddsområden tas fram och fastställs. Vattenskyddsområden är viktiga för att säkerställa en god vattenförsörjning.

God kemisk grundvattenstatus

Av 49 grundvattenförekomster i Västmanlands län finns en grundvattenförekomst som inte uppnår god kemisk status. Anledningen är halter av trikloreten som överstiger riktvärdet. Föroreningarna kommer från ett industriområde i Örebro län.

Två grundvattenförekomster som idag har god kemisk status uppnådde tidigare inte god status på grund av halter av bekämpningsmedel (BAM). I den ena förekomsten finns nyare provtagningar där halterna av bekämpningsmedel är under riktvärdet. I den andra förekomsten har ingen nyare provtagning utförts så klassningen är satt till god men med tillförlitligheten 0. I det fallet saknas alltså underlag för att bedöma om tillståndet har förbättrats.

Av länets 49 grundvattenförekomster bedöms 18 vara i risk att inte uppnå god kemisk grundvattenstatus i framtiden. Den vanligaste orsaken till riskbedömningen är påverkan från trafik/infrastruktur (elva förekomster), därefter förorenade områden (sju förekomster) och jordbruk (sex förekomster).

God kvantitativ grundvattenstatus

Samtliga grundvattenförekomster i Västmanlands län bedöms nå god kvantitativ status. Tillgången till grundvatten är i allmänhet god i

Västmanlands län och ingen av grundvattenförekomsterna bedöms ha problem med sjunkande nivåer eller överuttag. Uttagen bedöms inte överstiga nybildningen i någon av de grundvattenförekomster där uttag sker. Vid länets större grundvattentäkter förstärks grundvattentillgången genom infiltration av ytvatten. Trots de torrperioder som förekom 2017, 2018 och 2019 uppkom inga allvarliga störningar för vattenförsörjningen.

Grundvattennivåer

Det finns sex aktiva stationer för mätning av grundvattennivå i Västmanlands län . Samtliga sköts av SGU.

Bevarande av naturgrusavlagringar

Ingen grustäckt med tillstånd finns i Västmanland efter 2022. År 2011 fanns exempelvis sex grustäkter i Västmanlands län .

Även om antalet grustäkter har minskat så följs det inte av motsvarande minskning i användandet av naturgrus. Exempelvis var utleveransen av naturgrus 2019 ca 2,5 gånger större än 2011. Dock sker en liten minskning mellan 2021 och 2022.

Av den totala ballastproduktionen i Västmanlands län 2019 utgjorde naturgrus 12,5%. Användandet av naturgrus har minskat sedan 1990-talet, en trend som dock bröts 2013. Efter 2013 ökade användandet av naturgrus fram till 2021.

Tillstånd krävs för täkter där uttaget material ska säljas. Husbehovstäkter, d.v.s. uttaget material ska användas inom den egna fastigheten, är på en anmälningspliktig nivå och dessa hanteras av kommunerna.

Miljö kvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet kopplar till Agenda 2030-målen 6, 12 och 15.

Myllrande våtmarker Västmanlands län

Sammanfattning för Myllrande våtmarker – Västmanlands län

Merparten av våtmarkerna i Västmanlands län har skadats genom dikning m.m., och intresset för att återställa/anlägga våtmarker är fortsatt svagt bland enskilda markägare. Glädjande är dock att detta intresse under senare år har ökat främst hos vissa kommuner, som har initierat och sökt medel för olika våtmarksprojekt. Under 2023 har bl.a. stora insatser gjorts i form av återvätning och restaurering av våtmarker både inom och utanför skyddade områden i länet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Myllrande våtmarker – Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL.
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ.

Åtgärdsarbete för Myllrande våtmarker – Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Åtgärder med finansiering från våtmarkssatsningen.

Hälleskogsbrännans NR, återvätning/återställande av hydrologi, ca 180 dikespluggar har gjorts. Flera tidigare gjorda pluggar har restaurerats. Påverkansområde, dvs område som har restaurerats och blivit blötare uppskattas till 32 ha, mestadels torvmark.

Asköviken-Tidö NR, Skapande av vattenspegel/blå bård genom grävning, ca 1,2 ha, syfte att skapa permanent vattenspegel/blå bård mellan strandängen och vassbältet. Avverkning och utkörning av alsumpskog och efterföljande djupfräsning av stubbar, ca 4,5 ha. Åtgärdernas syfte är att gynna rastande, häckande och födosökande fåglar.

Tängsta NR, maskinell anläggning av ca 6 dikesproppar. Påverkansyta på ca 12 ha med syfte återvätning och att kvarhålla vatten i landskapet.

Fläckssjön Natura 2000, Skillberg, 31,7 ha frästs och 15,5 ha putsats för att restaurera/utöka betade strandängar. Axholm, 0,3 ha har frästs och 10,7 ha putsats för att restaurera/utöka betade strandängar. Östra Fläckssjön, 12,6 ha

har frästs för att restaurera/utöka betade strandängar. Syfte att gynna fågellivet.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

Åtgärder med LOVAfinansiering.

Mungasjöns gäddvåtmark, 1,2ha

Mungasjöns gäddvåtmark är först och främst anlagt för att vara ett tillskott på fortplantningslokal av gädda. Sekundärt fyller våtmarken funktionen som växtnäringssättning. Mungasjön tappade ett flertal viktiga fortplantningslokaler i och med sjösänkningen för 100 år sedan. Idag är vitfiskbeståndet och den ekologiska balansen illa där och nyligen har en strandnära våtmark tillkommit för att ge rovfisken en ökad chans i sjön.

Äsplunda, - Bakom stugan, 0,1ha

I Äsplunda har ytterligare en våtmark skapats. Våtmarkens syfte är att kompensera för förlorade biotoper som inte går att återskapa genom restaurering. Dammen låter partiklar sedimentera och skapar viss fördröjning i systemet till skydd för mark nedströms.

Mickelstorp, 1,7ha

Vid Mickelstorp har en våtmark historiskt dikats ut och blivit åkermark. En våtmark återskapades genom viss grävning och dämning med bräddamm i modern tid. Dammen rasade efter ett antal år och våtmarken torrlades/växte igen. I projektet har våtmarken återskapats till mer naturligt utseende med en för fisk passerbar tröskel som avser likna den tröskel/bestämmande sektion som en gång grävts bort för markavvattning. I anslutning till det våtmarken har några små grodvatten anlagts i skogsdiken i syfte att skapa fiskfria biotoper och fördröja skogsvatten innan det når bäcken.

Karlslund 0,01ha, Rörkärret vid två lokaler, 0,01ha

Vid Karlslund och Rörkärret skapades totalt tre små våtmarker.

Alla har syftet att fördröja vatten vid skyfall/högflöden genom att återskapa svämplan och är i stort sett torra vid lågflöden. Åtgärderna innebär att delavrinningsområdet tar ett steg mot bättre hydromorfologi och hydrologisk regim. Dvs att vattendragets form delvis återskapas och att flöden jämnas ut på ett mer naturligt sätt.

Hålkärret, 4,4ha

I Tortuna, Ekeby har en dikad mosse höjts – Hålkärret. Mossen var dikad för jordbruk men idag delvis planterad med skog som inte tagit sig. Pluggar skapades i våtmarken och i utloppsdiket. Det är längst upp i delavrinningsområdet. På platser där matjorden (torven) grävts bort har öppna vattenytor skapats för sjöfågel och groddjur. I övrigt har vattenytan höjts till strax under marknivå. Ett naturligt trångt utlopp skapar nu stora

översvämningar i Hålkärret vilket skyddar åkermark nedström – mer naturlig hydrologisk regim

Flöberga utanför Karbenningby, 3,2 ha

I Krokbacken har en vall med breddavlopp i form av en fiskväg återskapat delar av den utdikade våtmarksmiljön som fanns på platsen innan dikningsföretaget. Den nya vattenspegeln kompenserar viltet i området för förlorade vattenhål i och med skogs- och lantbruket samtidigt som dammen beräknas kunna rena vattnet från jordbruket uppströms.

Åtgärder med LONAfinansiering

Stenbroviken, Hörendesjön, 14 ha

Restaurering av våtmark och fuktiga strandängar. Åtgärdens fokus är återvätning av torvmark, gynna fågellivet, skapa gäddlekplatser och att bromsa upp vattnet.

Åtgärder inom näringslivet

Åtgärder med finansiering från Strategiska Planen.

Västerås, Målhammar, 2,2 ha

Anläggning av damm med huvudsyfte näringsretention.

Tillstånd och målbedömning för Myllrande våtmarker – Västmanlands län

Länsstyrelsen i Västmanlands län bedömer att miljö kvalitetsmålet Myllrande våtmarker inte kan nås till år 2030. En säker bedömning försvåras dock av att det inte längre finns något etappmål som omfattar våtmarker, samt att preciseringarna inte innehåller några siffer satta mål.

I hydrologiskt påverkade våtmarker fortsätter upptorkningen, nedbrytningen och igenväxningen, en process som accelereras av brist på hävd, kvävedefall, näringsläckage från omgivande marker, körskador samt klimatförändringar. Det finns fortfarande vissa brister i skogsbrukets hänsynstagande, i form av t.ex. körning med tunga fordon i, och otillräckliga skyddszoner mot, våtmarker. Det finns också en skepsis mot avveckling av diken i skogs- och myrmark, p.g.a. befarade skador på produktionsskog.

Samtidigt får årligen värdefulla våtmarksområden i länet långsiktigt skydd genom naturreservatsbildning (vilket också innebär bättre möjligheter till bevarande och skötsel), flera projekt med syfte att återställa eller nyskapa våtmarker har påbörjats och planeras (bl.a. genom Våtmarkssatsningen och LONA), och dammar och våtmarker anläggs eller restaureras i

odlingslandskapet (om än i långsam takt). Dessutom har många äldre diken i skogs- och myrmark upphört att underhållas, och har därmed helt eller delvis mist sin markavvattande effekt. Lagstiftningen om invasiva främmande arter har också resulterat i att bekämpning av bl.a. jättbalsamin, som är ett hot mot den biologiska mångfalden i många våtmarker, kommit igång i länet (precisering: Främmande arter och genotyper). Därför har Länsstyrelsen i Västmanlands län försiktigtvis valt att beskriva trenden för utvecklingen i miljön som neutral. När mer data finns från t.ex. miljöövervakning samt uppföljning i skyddade områden, går det förhoppningsvis att få en tydligare bild.

Några behov för att uppnå målet i länet:

- Förlängning av Våtmarkssatsningen.
- Ökat fokus på avveckling av diken i skogs- och myrmark, i första hand i skyddade områden.
- Prioritering av skydd för de återstående objekten i myrskyddsplanen.
- Höjda ersättningsnivåer och förenklat ansökningsförfarande för anläggande och skötsel av våtmarker och småvatten inom Landsbygdsprogrammet.

Levande skogar Västmanlands län

Sammanfattning för Levande skogar - Västmanlands län

För att miljö kvalitetsmålet Levande skogar ska nås i Västmanlands län måste arbetet med att bevara och sköta värdefulla skogar fortsätta prioriteras och ges tillräckliga resurser. Skogssektorn måste fortsatt bidra med sektorsansvar i form av bland annat frivilliga avsättningar och ökad miljöhänsyn. Den gröna infrastrukturen behöver stärkas så att arter har möjlighet att sprida sig.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande skogar – Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande skogar – Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Västmanlands län har under senaste året beslutat om 3 nya naturreservat med 160 ha produktiv skogsmark, till största delen tallskog. Skyddet är finansierat genom 1:14-anslaget för skydd av värdefull natur. Skyddet förväntas stärka förutsättningarna för den biologiska mångfalden i centrala Västmanlands barrskogstrakt¹⁶.
- Skogsstyrelsen har i Västmanlands län skyddat ca 2 hektar produktiv skogsmark under 2023 i skyddsformen naturvårdsavtal¹⁷.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län genomför röjning av igenväxande skogsmark i naturreservat för att skapa värdefulla skogsstrukturer och bevara rödlistade arter. Arbetet är finansierat genom 1:3-anslaget för skötsel av värdefull natur.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län har i egenskap av samordnare för det regionala skogsprogrammet medverkat till kunskapshöjande seminarium för länets skogsaktörer inom ordinarie RAM-

¹ Uppgifter från Länsstyrelsen i Västmanland, 2024-11-15

¹⁷ Uppgifter från Skogsstyrelsen, Uppsala-Västmanlands distrikt 2024-11-25

finansiering. Aktiviteten förväntas bidra till ökad kunskap om mångbruk, alternativa skötselmetoder och bättre samverkan mellan aktörer i linje med målen inom miljökvalitetsmålet. Seminariet genomfördes i samverkan med Skogsstyrelsen och Mellanskog.

- Länsstyrelsen i Västmanlands län har på 18 ha skog genomfört en naturvårdsbränning i Lapplands naturreservat för att skapa livsmiljöer för arter som är beroende av brand för att överleva (finansierat inom Life-projektet Life2Taiga).
- Länsstyrelsen i Västmanlands län för dialog med kommuner och markägare om etablering av kraftproduktion och artskydd i skogen i samband med omställning av skogsmark till annat ändamål, finansierat med RAM-anslag. I dessa dialoger läggs en stor tonvikt på skogens betydelse för den gröna infrastrukturen.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län genomför en analys av klimatesiliens i naturreservatet Ridö- Sundbyholmsarkipelagen som har 968 ha produktiv skog (extern finansiering via SMHI). Projektet syftar till att långsiktigt bevara områdets bevarandevärden.
- Skogsstyrelsen är projektägare för EU-projektet Grip on Life IP som pågår fram till år 2025. Projektet är finansierat ur EU:s LIFE-program. Hedströmmen är ett av de vattendrag som berörs av projektet. Under 2024 har åtgärder gjorts för att återställa bland annat lekmiljöer för öring i Hedströmmen. Flera exkursioner har hållits i området för att föra ut erfarenheter från projektet.
- Under 2024 har Skogsstyrelsen anordnat mängder av träffar i fält och digitalt i en LBP-finansierad rådgivningskampanj med skogsägare och skogsbruket som målgrupper. Några teman för kampanjen var miljöhänsyn, särskilt viktiga arter och hänsyn till kulturmiljöer i skogen. I Västmanland deltog till exempel 75 personer i tre exkursioner om lövskogsskötsel.

Åtgärder inom näringslivet

- Exempel på åtgärdsarbete inom skogsbruket: Holmen arbetar aktivt för att öka arealen lövdominerad skog, bland annat i Västmanlands län. Mellanskog har i flera år haft en aktiv roll i Grip On Life. Mycket av åtgärdsarbetet i näringslivet finansieras av företagen själva.
- Skogssektorn har i en nationell samverkansprocess initierad av Skogsstyrelsen tagit fram delmål, så kallade Gröna Steg, för

Levande Skogar. Sedan 2022 finns det nu sju Gröna Steg som kopplar till tre av preciseringarna för Levande Skogar¹⁸.

- Rådgivning om naturvårdande skötsel och NOKÅS-stöd (stöd för att genomföra natur- och kulturmiljövårdande åtgärder) har bedrivits ut till markägare i Västmanlands län.
- Skogsägarna i länet har utfört naturvårdande skötsel i skogarna. Inom NOKÅS-stödet har 76 000 kronor har betalats ut till markägare i Västmanland för naturvårdande skötsel. Inom Landsbygdsprogrammet har bidrag på sammanlagt 222 000 kronor betalats ut till markägare i Västmanland via Skogsstyrelsen i syfte att genomföra skötselåtgärder för att öka skogens miljövärden under år 2023¹⁹.

Tillstånd och målbedömning för Levande skogar – Västmanlands län

Enligt Skogsstyrelsens bedömning kommer målet inte att nås till år 2030 i Västmanlands län. Utvecklingen i miljön bedöms vara neutral. Ett flertal av preciseringarnas indikatorer och mått saknar uppdaterat data vilket försvårar den regionala bedömningen. *Arealen skyddad skog och utvecklingen av fler av de strukturer (död ved, lövträd, gamla/grova träd och gammal skog)*^{20 21} som behövs för bevarande av biologisk mångfald är långt ifrån de nivåer som krävs, förlust av biologisk mångfald pågår fortfarande. Ännu avverkas skogar med lång kontinuitet och vi ser en fragmentering av landskapet vilket försvårar överlevnaden för hotade arter. Samlad kunskap om var i landskapet hotade arter, värdefulla naturmiljöer, kulturmiljövärden och sociala värden finns saknas fortfarande till viss del, vilket försvårar för skogsbruket och skogsägarna att kunna planera sin skogsskötsel med god hänsyn till dessa värden. Förväntningarna på sektorns ansvar behöver förtydligas och variationen i brukandet behöver öka.

Grön infrastruktur, hotade arter och återställda livsmiljöer

Formellt skydd och frivilliga avsättningar är centrala verktyg för att målet Levande skogar ska kunna nås. Totalt cirka 18 700 hektar produktiv skogsmark har fått formellt skydd i Västmanlands län till och med år 2023 vilket motsvarar ca 5,7% av den produktiva skogsmarksarealen. Markägarnas frivilliga avsättningar är ett viktigt bidrag till biologisk mångfald. I Västmanlands län

¹⁸ Manual för uppföljning och bedömning av miljö kvalitetsmålet Levande Skogar 2024-09-27

¹⁹ [31a. Utbetalningar stöd efter Region, Stödtyp och År. PxWeb](#)

²⁰ [13b. Produktiv skogsmarksareal efter Tabellinnehåll, Region, Åldersklass och År. PxWeb](#)

²¹ [16a. Strukturer i skogen. Död ved, grova träd och äldre lövrik skog efter Typ av skogsmark, Region, Objekt och År. PxWeb](#)

skattas arealen frivilliga avsättningar år 2023 till cirka 18 500 hektar vilket motsvarar ca 5,7% av den produktiva skogsmarken²². I Västmanlands län är ca två tredjedelar, 203 700 hektar, av den produktiva skogsmarken certifierad enligt antingen FSC eller PEFC²³²⁴.

Utfallet av fågeltaxeringen visar fortsatt på ett stabilt läge för skogsfåglarna i Östra Svealand²⁵.

Målet för det gröna steget för Gammal skog med särskild indikation på naturvärde är att arealen ska öka med tio procent till år 2028. Jämfört med tio år sedan har arealen ökat och i nuläget finns 193 856 hektar i Svealand²⁶.

Statistiska underlag för att bedöma miljöhänsyn i skogsbruket saknas delvis även för årets uppföljning.

Skogsmarkens egenskaper och processer

Uppdaterade underlag för att beskriva det som skogsbruket kan påverka direkt, såsom körskador och transporter över vattendrag saknas.

Uttag av biomassa i samband med skogsbruk har en försurande påverkan på marken. I knappt hälften av alla avverkningsanmälningar i Svealand anges att man planerar uttag av grenar och toppar²⁷.

Deposition av svavel är en annan försurande faktor. Nedfallet har minskat kraftigt i riket under de senaste decennierna och det är samma bild i Västmanland som nu har bland de lägsta nivåerna i hela landet. Men försurning är fortfarande ett problem i länets norra och nordvästra delar med kalkfattig berggrund på grund av tidigare nedfall av försurande ämnen. Det innebär att det sannolikt kommer att ta lång tid innan mark och vatten har återhämtat sig i de områdena trots kraftigt minskat svavelnedfall²⁸.

Nedfall av oorganiskt kväve kan påverka ekosystem i och med en övergödande effekt. Nedfallet av kväve i Västmanlands län uppvisar en säkerställd minskning under perioden 2001 till 2021. Nedfallet har minskat med 53 procent, från omkring 8,3 kg kväve per hektar och år till omkring 4,1 kg kväve per hektar och år. Sedan 2016 har nedfallet i Västmanland

²² SCB, www.scb.se/MI0605. Publicerad 2024-06-29

²³ [04. Certifierad produktiv skogsmark \(hektar\) efter Region och År. PxWeb](#)

²⁴ [Tabell 3.1b - Produktiv skogsmarksareal efter År \(Femårsmedelvärde\), Län, Tabellinnehåll och Beståndstyp. PxWeb](#)

²⁵ [25a. Häckande fåglar i skogen. Indikator år 2002=100. efter Region, Tabellinnehåll och År. PxWeb](#)

²⁶ [12c. Gammal skog med särskild indikation på höga naturvärden efter Tabellinnehåll, Typ av skogsmark, Region och År. PxWeb](#)

²⁷ [08b. Areal med uttag av grenar och toppar efter Tabellinnehåll, Region, Huggningsart och År \(5-årsmedelvärde\). PxWeb](#)

²⁸ [Nedfall av svavel - Sveriges miljömål](#)

understigit den kritiska belastningsgränsen för barrskog i Sverige som är 5 kg kväve per hektar och år²⁹.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

En fortsatt satsning på skötsel av värdefulla områden och restaurering av naturvärden behövs för att inte tappa befintliga naturvärden. Mer resurser för ökat förebyggande arbete i form av tillgång till kunskapsunderlag, till exempel naturvärdesinventeringar och digitala underlag vore önskvärt.

Andel kända kulturlämningar som skadas vid föryngringsavverkning i Svealand ligger kvar på 8%³⁰. Många kulturlämningar är okända och oregistrerade, de behöver kartläggas och kunskap höjas för hur skador ska undvikas.

Friluftsliv

Måttet för att beskriva tillgång till natur för rekreation är hur avståndet ser ut till skyddad natur. Andelen av befolkningen i Västmanlands län som har tillgång till skyddad natur inom 1 km är 11%. Medelavstånd till skyddad natur för befolkningen i Västmanlands län är 2800 m³¹.

²⁹ [Nedfall av kväve till barrskog - Sveriges miljömål](#)

³⁰ [32a. Andel kända kulturlämningar som påverkats vid föryngringsavverkning efter Tabellinnehåll, Region, Ägare, Skadegrad och År. PxWeb](#)

³¹ [34b. Folkmängd och avstånd till skyddad natur efter Region, Tabellinnehåll och År. PxWeb](#)

Ett rikt odlingslandskap – Västmanlands län

Sammanfattning för Ett rikt odlingslandskap – Västmanlands län

En stor del av odlingslandskapets mångfald finns i betesmarkerna. Betesdjur är viktiga för mångfalden. I Västmanland fortsätter betesmarkerna sakta att minska, dock har arealen slåtteräng stabiliserats något. Vi restaurerar våtmarker för att bidra till förbättrad biologisk mångfald och vi satsar på bekämpning av invasiva arter. Vår satsning på underhåll av landsbygdens kulturhistoriska byggnadsbestånd uppväger inte förfallet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2023? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt odlingslandskap – Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – Länsstyrelsen i Västmanlands län

- Västmanlands län satsar genom projekt på att restaurera och återskapa våtmarker. Syftet är bland annat att stärka landskapets förmåga att balansera vattenflöden. Det motverkar klimatförändring och leder till förbättrad biologisk mångfald samt rekreation.
- Vi har under året sökt och fått medel för projekt kompetensutveckling för lantbrukare inom ett rikt odlingslandskap. Projektet ska genomföras under 2025 och 2026. Under 2024 har vi haft kurs i betesstrategier (betestidspunkt, fällindelning, betesuppehåll m.m) och även genomfört en fältvandring inom ämnet. Vi har även haft en kurs och fältvandring om åtgärder för att gynna pollinerare i odlingslandskapet. Deltagarna var lantbrukare och även elever från lantbruksgymnasium. Syftet är att öka kunskapen om hur man ser

de naturvärden som finns och kan skapas/öka på markerna. Under året anordnades även kurser för renovering av jordkällare.

- Vi har ett pågående arbete med att identifiera värdefulla betesmarker som saknar betande djur och initiera samarbeten med djurägare i närheten för att återetablera beteskontinuitet. Flera samarbeten är på gång. Betesförmedling mellan djurhållare och markägare i länet arrangeras sedan 2019. Det ska underlätta samverkan, i syfte att hålla landskapet öppet och gynna naturvärden i betesmarker. Det finns ett 50-tal anmälda marker och djurbesättningar på listan. Utmaningen är att djurhållarna ofta söker stora marker och markägarna anmäler mindre arealer, samt att utbud och efterfrågan inte sammanfaller geografiskt. Vissa av markerna som anmäls har inte hävdats under ett antal år och där kan åtgärder som röjning och stängsling också innebära större kostnader än vad markägare och djurhållare har möjlighet att betala.
- Vi har ordnat rådgivning om natur- och kulturmiljövärden för lantbrukare. Ett tiotal rådgivningar har utförts om skötsel av betesmarker och slåtterängar samt restaurering av betesmarker. Den förväntade effekten är att öka kunskapen och bidra till miljömålet.
- Inom åtgärdsprogrammen (ÅGP) för hotade djur och växter har Länsstyrelsen utfört slåtter på 5 hektar. Det gäller gräsytor i kraftledningsgator och ängar för att gynna bland annat våddnätfjäril. Inom ÅGP har vi även utfört inventering av trumgräshoppa, ortolansparv samt veronikanätfjäril.
- Länsstyrelsen i Västmanland har under 2024 samarbetat med länsstyrelsen i Uppsala län för att genomföra särskilda riktad rådgivningar om åtgärder för att gynna ortolansparven till lantbrukare i häckningsområden.
- Länsstyrelsen i Västmanland förvaltar ett 20-tal naturreservat och Natura 2000- områden som hävdas genom slåtter eller bete. Under 2024 har 6 hektar slåttats. I de flesta fall ingår betesmarkerna i åtgången med miljöersättning men länsstyrelsen betalar betesersättning för ca 15 hektar. Flera hektar strandängar har putsats i ytterkant för att gynna fågellivet.
- Länsstyrelsen har under 2024 handlagt ansökningar om nationella ersättning för restaurering av betesmarker. Eftersom Naturvårdsverkets system för ansökningar inte var klart ordnadet länsstyrelsen ett eget webbaserat ansökningsformulär. Ett antal

ansökningar inkom och ett projekt i Norbergs kommun valdes ut. Där ska djurhållare och markägare tillsammans restaurera en strandäng och en björkbacke (sammanlagt ca 10 ha) för att kunna återuppta bete.

- Inom Greppa Näringen utfördes två rådgivningar om biologisk mångfald i åkerlandskapet. Ett fåtal rådgivningar inom ekologisk produktion utfördes också under perioden.
- Länsstyrelsen i Västmanlands behörighetsutbildningar inom integrerat växtskydd syftar till att bekämpning av ogräs, skadegörare och inva siva arter anpassas utifrån åkermarkens förutsättningar och samtidigt värna biologisk mångfald. Under 2024 har vi anordnat två vidareutbildningar för de som redan har ett tillstånd för användning av växtskyddsmedel klass 1L och 2L. Totalt 48 st deltagare. Västmanland och Stockholm samverkade också om en grundkurs för tillstånd för växtskyddsmedel klass 1L och 2L med inriktning på Golf och grönytor (inklusive bekämpning av invasiva arter). 16 deltagare. Detta var den enda kursen norr om Västra Götaland med sådan inriktning. Alla andra grundkurser var inriktade på jordbruk.
- Kulturmiljöbidraget riktar sig till kulturmiljöerna i länet. En del av bidraget, det Lilla bidraget, lämnas huvudsakligen till ägare av ekonomibyggnader för att dessa ska bevaras och vara en del i den mångfald av byggnader som finns i odlingslandskapet. Bidraget har finansierat hälften av åtgärderna medan byggnadens ägare står för resten. Med bidraget har förståelsen och intresset för den här typen av bebyggelse ökat.
- Kulturresevatet Bråfors i Norbergs kommun bildades 2006, med syfte att genom skydd, vård och fortsatt brukande av odlingslandskapet åskådliggöra en bergsmansgårds kulturhistoriska och biologiska värden. Under året har flera insatser gjorts för att stärka odlingslandskapet. Bland annat olika typer av markskötsel, djurbete mm. Markerna slåttras och betas av får och nötkreatur. Insatserna bekostas av privata medel inklusive bidrag.

Åtgärder på kommunal nivå

- Det finns flera pågående LONA-projekt i Västmanlands län . 15-20 projekt drivs 2024 som syftar till en ökad biologisk mångfald och artdiversitet. Några exempel är att gynna backsvalor, olika våtmarksprojekt, grön infrastruktur, bigynnande åtgärder, blomstrande ängar och refuger.

Åtgärder inom näringslivet

- Lantbruksföretagen i Västmanlands län, i synnerhet de med betesbaserad djurhållning, är utförare av konkreta åtgärder inom miljökvalitetsmålet. En stor del av rådgivningsinsatserna utförs i samarbete med HS-konsult samt med LRF regionalt.

Övriga åtgärder

- På Vallby Friluftsmuseum finns ca 250 olika kulturväxter i trädgårdsmiljöerna som har samlats in av museet under de senaste ca 20 åren. Växterna kommer från olika bondgårdar, torpställen och stadsmiljöer i Västmanland. Museet är också ett lokalt klonarkiv (inom Programmet för odlad mångfald) med uppdrag att bevara äldre så kallade mandatsorter av perenner, lökväxter och perenna köksväxter. Som lokalt klonarkiv är museet en del av Nationella genbanken och bevarandet av den odlade mångfalden. 40 olika växter insamlade i Västmanland odlas på museet. Museet är också genbank för ett flertal hotade husdjursraser. Bevarandearbetet med växter och djur är ett flerårigt arbete. Museet ägs och drivs av Västerås stad.
- Länsstyrelsen i Västmanland har under 2024 bekämpat invasiva arter i tre naturreservat i Strömsholm (Kolbäcksån, åkant och vass) och Forsån (skogsmark, forsande vattenmiljö). Plus bekämpande av jätteloka i Fullerö naturreservat.

Tillstånd och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap – Västmanlands län

En stor del av odlingslandskapets mångfald finns i betesmarkerna. Den totala arealen betesmarker och slåtterängar som sköts med miljöersättning år 2024 är cirka 5000 hektar vilket innebär ökning med 200 hektar jämfört med 2020. Av dessa utgörs cirka 50% av marker med mer värdefull flora, (särskild skötsel). Totalarealen betesmark i länet ligger i stort sett oförändrat på cirka 7 000 hektar. Det finns relativt få betesdjur i Västmanland där merparten finns i 2-3 kommuner (Västerås, Sala och Köping). Utsikten att mer betesmarker ska hävdas i hela länet eller att få till hårdare hävd på befintliga marker anses tyvärr små.

En ökad lönsamhet behövs för att antalet betesdjur ska öka i länet. Högre ersättningar och fler riktade stöd till värdefulla betesmarker och betesdjur skulle förbättra situationen. Ersättningsvillkor för restaurering och hävd av betesmark i tidigare miljöstödsprogram samt villkor för investeringar i nya

djurstallar, har inte varit tillräckligt generösa för att kunna skapa en positiv trend för betesmarkerna. Ännu är det för tidigt att bedöma de ändringar i ersättningar som genomförst genom strategiska planen och flytt av restaureringsstöd till Naturvårdsverket.

Tyvärr innebär det faktum att Jordbruksverket tagit över inventering av markklasser att länsstyrelsens personal i mycket mindre utsträckning besöker och bedömer utvecklingen i de värdefullaste markerna i länet. Det minskar kunskapen om utvecklingen av betesmarkerna i länet.

Utökad rådgivning behövs för att öka kunskapen och skapa intresse hos dagens och kommande landsbygdsföretagare. Det är tyvärr inte alltid de lantbrukare med störst behov som efterfrågar rådgivning. Här behövs mer resurser för att utveckla och marknadsföra rådgivning om skötsel av betesmarker och slåtterängar.

Flera djurägare har valt att avveckla sina besättningar, på grund av angrepp av varg och lo.

Även kulturmiljöer påverkas negativt när marker inte brukas och växer igen. Tillgängliga bidragsmedel för kulturmiljövård är otillräckliga idag.

Andelen ekologiskt odlad jordbruksmark har ökat under de senaste 10 åren från 16,4 % till 20,2% 2022. Ett ekologiskt produktionssystem innebär bland annat mindre användning av bekämpningsmedel vilket är positivt för den biologiska mångfalden.

För att lantbruket ska få en lönsam avsättning för sina produkter behövs åtgärder för ökad efterfrågan och konsumtion av närproducerade jordbruksprodukter.

God bebyggd miljö Västmanlands län

Sammanfattning för god bebyggd miljö – Västmanlands län

Enligt den senaste bostadsmarknadsanalysen för Västmanlands län är byggtakten i Västmanland fortsatt hög och 2023 färdigställdes 1 970 bostäder i länet. Det är det högsta antalet på över 50 år även om kommunerna ser en nedgång under kommande år. Länsstyrelsens arbete med tillsyn/ rådgivning inom fysisk planeringen, implementering av Prozesso, översyn av planeringsunderlag, GIS samt arbetet med politikområdet för gestaltad livsmiljö är en ansats till att nå miljömålet i länet. Miljömålstillståndet varierar dock mellan olika områden och en överblick för länet är svår att få.

Utveckling i miljön och målbedömning för god bebyggd miljö – Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är OKLAR.
Tillräckliga underlag för utvecklingen i miljön saknas, det är inte möjligt att ange utvecklingsriktning.
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NÄRA.
Medvetenheten för målet god bebyggd miljö kommer att ha ökat i länet till 2030 och därför kommer trenden att gå åt positivt håll.

Åtgärdsarbete för god bebyggd miljö – Västmanlands län

Länsstyrelsen i Västmanland har ingen tydlig överblick över åtgärder som andra aktörer genomför i länet. Särskilt svårt är det att kunna göra bedömningar av vilken effekt genomförda åtgärder har på miljömålet god bebyggd miljö. Därför listas här enbart *Åtgärder på regional nivå-myndigheter*.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Västmanlands län genomför varje år en bostadsmarknadsenkät åt Boverket som sedan resulterar i en bostadsmarknadsanalys för länet. Årets analys utgiven 2024 påvisar en fortsatt hög byggtakt där antalet bostäder som färdigställdes för 2023 var det högsta antalet på över 50 år. Vidare ser länets

kommuner en nedgång i bostadsbyggandet de kommande åren pga. en låg befolkningstillväxt i kombination med de senaste årens nybyggnation. Fler kommuner bedömer att det råder balans på bostadsmarknaden. Där kommuner bedömer att det råder ett underskott på bostäder handlar det framför allt om bostäder med rimliga boendekostnader och tillgänglighetsanpassade bostäder. De hinder som kommunerna i Västmanlands län ser för ett ökat bostadsbyggande kan i stor utsträckning kopplas till konjunkturläget. Det som lyfts är höga produktionskostnader och svårigheter både för byggherrar och privatpersoner att få lån.

- Länsstyrelsen i Västmanland har sedan hösten 2023 arbetat med att implementera Prozesso, ett nytt handläggningsverktyg för Länsstyrelserna avseende detaljplaneärenden. Handläggningsverktyget ska bidra till en mer enhetlig och tydlig handläggningsprocess i den fysiska planeringen och bidra till ökad rättsäkerhet. Verktyget är också ett steg mot en digital samhällsbyggnadsprocess.
- Länsstyrelsen fortsätter arbetet med översyn av planeringskatalogen. Planeringskatalogen lanserades 2019 och är en databas som samordnar alla planeringsunderlag som är aktuella för länet på ett och samma ställe. En viktig förutsättning för att nå miljö kvalitetsmålet är att det finns relevanta och aktuella planeringsunderlag tillgängliga för de som planerar på lokal och regional nivå. Tyvärr har arbetet fått stå tillbaka på grund av bristande resurser men tanken är att arbetet ska fortsätta under hösten 2024 så att länet har en uppdaterad katalog till årskiftet.
- På samma sätt arbetar Länsstyrelsen i Västmanlands län med att uppdatera geodatakatalogen som är den databas som samlar geodata för länet.
- Länsstyrelsen i Västmanland har under det senaste året fått en GIS-samordnare som har till uppgift att verka för att den nationella GIS-policyn implementeras i länet. Vidare arbetar vår GIS-samordnare aktivt med både förvaltning av och att tillgängliggöra länets geodata. Samordnaren fungerar också som en kontaktyta till andra län, myndigheter och kommuner i frågor kopplat till GIS. Att Länsstyrelsen i Västmanland har GIS kompetens hos sig är avgörande för vårt arbete att stödja kommunerna i deras arbete med fysisk planering. Tillgång till bra kunskapsunderlag är en förutsättning för att nå miljömålet.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län anordnar årligen träffar för länets kommuner med syfte att sprida kunskap och byta erfarenheter

mellan myndigheter och kommuner inom samhällsbyggnadsprocessen.

- Länsstyrelsen i Västmanland har under det senaste året arbetat aktivt med politikområdet för gestaltad livsmiljö. Inom området samarbetar Länsstyrelsen med andra Länsstyrelser, Regionen och länets kommuner. Politikområdet har utgångspunkt i människans livsmiljö och målet är att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön. Här har Länsstyrelsen en viktig roll att agera förebildligt och rådge kommunerna i deras arbete med länets livsmiljöer.
- Länsstyrelsen i Västmanlands arbete för att nå miljömålet handlar även om att göra kommunerna uppmärksamma på vilka delar som behövs för att skapa en god bebyggd miljö. I det arbetet spelar Länsstyrelsens tillsynsarbete inom den fysiska planeringen en avgörande roll. Här har Länsstyrelsen till exempel möjligheten att få kommunerna att inom ramen för den fysiska planeringen skapa förutsättningar för människor att kunna göra kloka val i sin vardag. Det kan handla om att ge människor förutsättningar till hållbart resande genom att lokalisera bebyggelse i anslutning till kollektivtrafik eller främja utbyggnaden av gång- och cykelvägar.
- I kommunernas arbete med översiktlig planering arbetar Länsstyrelsen i Västmanland för att rådge kommunerna om vilken mark som kan anses vara lämplig att bygga bostäder på så att marken används till det som den är mest lämpad för. Det här blir extra viktigt när byggtakten i länet är hög.
- Länsstyrelsen i Västmanland arbetar aktivt med att på flera olika sätt främja kommunernas kulturmiljöarbete. Då det saknas resurser kring antikvarisk kompetens i flera av länets tio kommuner har Länsstyrelsen bedömt det som värdefullt att det finns uppdaterade kunskapsunderlag kring de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna i länet. Länsstyrelsen har därför sedan några år tillbaka påbörjat ett samarbete med Västmanlands länsmuseum och flera kommuner inom länet för att aktualisera och förnya de kommunala planeringsunderlagen avseende bebyggelse och landskap.

Tillstånd och målbedömning för god bebyggd miljö – Västmanlands län

Länsstyrelsen i Västmanland bedömer även i år att miljömålet god bebyggd miljö inte är möjligt att nå till 2024 med idag beslutade eller planerade styrmedel. Det är svårt att göra en bedömning av utvecklingen för målet av två anledningar; det finns både positiva och negativa utvecklingstendenser för de olika preciseringarna samt att preciseringarna inte är tillräckligt definierade och mätbara. Dock ser vi att det kan vara möjligt att närma sig målet god bebyggd miljö till 2030 då kommunernas medvetenhet kring målet successivt ökar.

Hållbar samhällsplanering

Länsövergripande åtgärder krävs för att utvecklingen av miljömålet i sin helhet ska kunna betecknas som positiv. Stor variation finns mellan kommunernas förmåga att genomföra åtgärder som påverkar målets preciseringar positivt. Länets mindre kommuner har begränsade resurser, vilket kan innebära en avsaknad på exempelvis stadsarkitekt, antikvarie eller kommunekolog.

Kommunernas arbete med att ta fram aktuella översiktsplaner fortskrider vilket ger förutsättningar för en efterföljande detaljplanering och bygglovshantering som är mer rättssäker, effektiv och där hållbarhetsaspekter beaktas. Länsstyrelsen arbetar med att lyfta politikområdet gestaltad livsmiljö är en del i arbetet för bättre livsmiljöer i länet.

Infrastruktur

Att befolkning i länet växer ställer nya krav på exempelvis bebyggelse- och transportinfrastrukturplanering. Region Västmanland har tagit fram ett trafikförsörjningsprogram som beskriver mål och behov för länets kollektivtrafik med riktning mot och bortom 2030. Det är ett bra underlag för kommunerna i deras arbete med trafikplanering.

Gång och cykelvägar

Utbyggandet av gång- och cykelvägar kan på sikt leda till ett minskat bilanvändande. Exempel på åtgärder som bidrar till att nå miljömålet god bebyggd miljö är satsningen på ökat kollektivtrafikanvändande i länet. Det finns exempel där kommuner erbjuder fri kollektivtrafik inom kommunen. Förändringar av invanda mönster tar dock tid och en förändring i attityd

kan behövas för att cykelplanering och kollektivtrafikutveckling ska bidra till miljömålsuppfyllelsen.

Bostäder i kollektivtrafknära lägen

Befolkningens tillgång till knutpunkter för kollektivtrafik varierar inom länet, samt inom och utanför tätort. Den totala tillgången till knutpunkt för länet var 65,1 procent vilket är lägre än riket där tillgången var 75,4 procent.

Av de nytilkomna bostäderna år 2022 låg 76 procent inom 400 meter från en hållplats, vilket kan jämföras med 85,0 procent för riket. Trenden har minskat det senaste året. Samtliga bostäders närhet till kollektivtrafikknutpunkter för länet var 68,6 procent medan andelen för riket var 78,6 procent.

Tillgång till tätortsnära grönska

I Västmanlands län ökar andelen boende inom 1 000 meter från skyddad natur från 7 procent år 2013 till 11 procent år 2023. Andelen boenden har legat jämt de senaste fyra åren. Andelen nationellt var som jämförelse 32 procent samma år. Utvecklingen i Västmanland beror delvis på att reservatsbildningar i tätortsnära lägen har skett under dessa år, samt att vissa tätorter som redan tidigare haft närhet till skyddad natur vuxit något i befolkningens mängd.

Byggnader som skyddas i detaljplan ökar långsamt

Västmanlands län finns cirka 400 byggnader som är skyddade som byggnadsminne, fördelade på 51 byggnadsminnen och fyra statliga byggnadsminnen. Länet byggnadsminnen återfinns både i städer och på landsbygd.

I Västmanlands län skyddas 1614 byggnader genom planskydd. Inventeringen, Räkna- q, är i Västmanlands län slutförd till och med år 2020. Antalet nya byggnader som skyddas genom planbestämmelser i länet har ökat under den period som omfattas av inventeringen.

I Västmanlands län finns en kulturmiljöprofil som är viktig för arbetet med kulturmiljöer och skyddad bebyggelse.

God livsmiljö

För flertalet av preciseringarna för god bebyggd miljö borde det vara möjligt att med åtgärder stödja arbetet med den fysiska planeringen så att

det inom en generation skapas förutsättningar för att nå preciseringarna. Indikatorerna för boende i kollektivtrafknära lägen, närhet till skyddad natur och skyddad bebyggelse pekar samtliga i positiv riktning för länet. En förutsättning för att fortsätta den positiva trenden är att aktuella och bra planeringsunderlag finns att tillgå något som en bättre implementering av planeringskatalogen i det vardagliga arbetet och ett länstäckande åtgärdsprogram skulle kunna bidra till.

Hälsa och säkerhet

Preciseringen "Hälsa och säkerhet" bedöms fortfarande vara mycket svårt att nå då det är svårt att skapa förutsättningar för att nå minimikraven om bullernivåer för nybyggnation inom befintliga bebyggelsestrukturer.

Hushållning med energi och naturresurser

Hushållning med energi och naturresurser är en utmaning när en hög byggtakt råder. Sämre tider kan också leda till att kvalitet och hållbarhet inte står högst på agendan.

Ett rikt växt- och djurliv Västmanlands län

Sammanfattning för Ett rikt växt- och djurliv – Västmanlands län

Utvecklingen i Västmanlands län bedöms som negativ. Det finns en brist på funktionella livsmiljöer för många arter där både kärnområden och deras spridningsmöjligheter kontinuerligt försämras. Viktiga orsaker till detta är bland annat ett intensifierat skogsbruk och en ökad markexploatering. För att motverka den här trenden behöver resurserna för skydd och skötsel av naturmiljöer öka, markanvändningens negativa påverkan behöver minska och styrmedel behöver anpassas för att gynna växt- och djurlivet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Västmanlands län

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV.
- Nås miljö kvalitetsmålet till 2030? NEJ.

Åtgärdsarbete för Ett rikt växt- och djurliv – Västmanlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Här ges exempel på insatser Länsstyrelsen i Västmanlands län har genomfört det senaste året:

- Länsstyrelsen har beslutat om 3 nya naturreservat om totalt 206 ha, finansierat genom 1:14-anslaget för skydd av värdefull natur. Skyddet förväntas i första hand stärka förutsättningarna för skogslevande växter och djur i centrala Västmanlands barrskogstrakt. Inget av dessa ligger tätortsnära.
- Länsstyrelsen har genomfört naturvårdsförvaltning i naturreservat finansierat genom 1:3-anslaget. Åtgärderna inkluderar bland annat:
 - restaurering av betesmark och friställning av gamla träd för att stärka bevarandestatusen för hävdgynnade arter i det öppna landskapet,
 - röjning av igenväxande skogsmark för att skapa värdefulla skogsstrukturer och bevara rödlistade arter och
 - grävning i vassområden och röjning av kantzoner mot vatten för att skapa öppna vattenspeglar och värdefulla häckningsmiljöer och därigenom gynna fågellivet.

- Länsstyrelsen har med finansiering av våtmarksmedel (anslag 1:3) restaurerat ca 70 ha fuktängar och lagt igen diken med ca 200 dikesproppar för att gynna våtmarksarter och återvåta torvmark.
- Länsstyrelsen har genomfört åtgärder för att gynna hotade arter som är berörda av åtgärdsprogram (anslag 1:3). Åtgärderna inkluderar bland annat biotopvårdande åtgärder för fjärilar, inventering och utsäde för ortolansparv samt skapande av faunadepåer för skalbaggar.
- Länsstyrelsen har genomfört åtgärder för att öka kunskapen om och bekämpa invasiva arter (anslag 1:3). En särskild satsning har gjorts på sjögull i Mälaren där åtgärderna, bland annat utläggning av kvävande mattor på vattenyor, lett till att spridningen begränsats och beståndet minskat under året.
- Länsstyrelsen har tagit fram informationsmaterial för att markägare och allmänheten ska kunna förbättra situationen för länets växt- och djurliv (anslag 1:3). Bland annat har ett nytt informationscenter skapats i Svartådalen.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län har på 18 ha skog genomfört en naturvårdsbränning i naturreservat för att skapa livsmiljöer för arter som är beroende av brand för att överleva (finansierat inom Life-projektet Life2Taiga).
- Länsstyrelsen har inom ordinarie RAM-finansiering tagit fram underlag och fört samverkansdialog med Västerås kommun om hur den gröna infrastrukturens och planprocessers möjligheter att värna den biologiska mångfalden kan öka.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län har inom ordinarie RAM-finansiering genomfört omfattande insatser inom tillsyn och prövning enligt miljöbalken. I detta arbete ingår bland annat rådgivning till kommuner och verksamhetsutövare, vägledning av strandskyddstillsyn till kommuner och information och vägledning om skydd av fridlysta arter. Dessa åtgärder bedöms indirekt ha stor betydelse för miljö kvalitetsmålet.

Trafikverket har färdigställt en faunabro över E18 väster om Hallstahammar som gör det möjligt för djur att sprida sig mellan naturområden på båda sidor om vägen.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

Minskade anslag inom LONA och LOVA får stor påverkan på den naturvård som gynnar ett tätortsnära rikt växt- och djurliv och som genomförs hos kommunerna. Utöver de våtmarksåtgärder som beskrivs under stycket om miljö kvalitetsmålet *Myllrande våtmarker* har två LONA-projekt delvis avslutats under året där ängs- och hagmarker i Västerås återställs för att

gynna habitatkvalitet och grön infrastruktur för pollinerande insekter. Det är bra för både den biologiska mångfalden och gynnar ekosystemtjänster.

Tillstånd och målbedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Västmanlands län

Länsstyrelsens bedömning är att miljö kvalitetsmålet inte nås till år 2030 i Västmanlands län. Få saker tyder på att förlusten av biologisk mångfald kommer att hejdas inom utsatt tid. Trots aktivt arbete med skydd och skötsel av skyddad natur, restaurering och samverkan på oskyddade marker och arbete med tillsyn och vägledning i enlighet med miljöbalken är nuvarande takt otillräcklig för att nå målet.

En förutsättning för att miljö kvalitetsmålet ska kunna uppfyllas är att ekonomiska eller juridiska styrmedel som gynnar biologisk mångfald stärks, att samverkan mellan olika aktörer i naturlandskapet förbättras och att enskilda markägare tar ett större ansvar för att nå miljö kvalitetsmålet.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Huvuddelen av de naturtyper som finns i Västmanlands län har otillfredsställande eller dålig bevarandestatus och bland arter upptagna i EU:s artdirektiv är det särskilt insekter som fjärilar och vedlevande arter som har dålig bevarandestatus i Västmanland. Data från länets floraövervakning visar t.ex. att lokaler för flera ovanliga och rödlistade kärlväxtarter har försvunnit sedan verksamheten startade 2002, och uppgifter från dagfjärilsövervakningen samt åtgärdsprogram för hotade arter tyder på att även många av länets dagfjärilsarter minskar. Hos andra artgrupper, som till exempel fåglar, märks inte samma generella nedgång.

I Västmanland är 4,5 % av landarealen skyddad som naturreservat eller nationalpark. Motsvarande siffra för vattenarealen är 21,0 %. Noterbart är att huvuddelen av detta utgörs av vatten i Mälaren som i praktiken saknar föreskrifter och därmed inte tillför miljö kvalitetsmålet så mycket. Utöver naturreservaten utgör även Natura 2000-områden utan reservatsbeslut, Sveaskogs ekoparker (1,4 % landareal), naturvårdsavtal, biotopskydd och frivilliga avsättningar (3,6 % landareal) mycket viktiga områden för att miljö kvalitetsmålet ska kunna nås.

Till de största hoten mot den biologiska mångfalden i Västmanlands län hör den fortgående intensifieringen och specialiseringen inom jord- och skogsbruk. Inom jordbruket växer historiskt värdefulla och artrika fodermarker igen och inom skogsbruket sjunker den genomsnittliga

avverkningsåldern. Allt detta leder till att utrymmet för arter i det oskyddade landskapet försämras. Många markägare tar dock ett stort frivilligt ansvar genom att t.ex. avsätta hänsynsytor, lämna högstubbar och äldre barr- och lövträd på hyggen, samt även ta initiativ till områdesskydd på sina marker.

Påverkan av klimatförändringar

Den biologiska mångfalden påverkas av klimatförändringarna genom att arters utbredning och populationsstorlekar förändras. Det påverkar i sin tur samspelet mellan olika arter och deras ekosystem. Ett exempel är att de senaste årens varma och torra somrar har skapat grogrund för tillväxten av granbarkborre som årligen har haft stor utbredning i länet och skadat äldre granskog. Granen har till följd av minskat med 15–20% i Västmanland på mindre än 10 år, vilket får stora konsekvenser för de ekosystem som är beroende av granen. Det leder till minskad den biologisk mångfald.

Ett annat exempel är den översvämning som drabbade Sala hösten 2023 och skadat betydande arealer av länets betesmarker.

Ekosystemtjänster och resiliens

På övergripande nivå på sker en långsamt pågående process i länet med försämring av livsmiljöernas kvalitet och fragmentering av dessa miljöer. Det leder till minskad motståndskraft mot störningar som bränder, översvämningar och skadedjursangrepp som blivit allt vanligare i Västmanland det senaste decenniet. Länsstyrelsens arbete med att bilda och förvalta naturreservat, analysera reservatens klimatresiliens och att vägleda aktörer att stärka den gröna infrastrukturen utgör viktiga pusselbitar i att skapa förutsättningar för långsiktigt hållbara och robusta ekosystem.

Grön infrastruktur

Fragmentering av livsmiljöer, både inom och mellan utpekade värdetrakter för grön infrastruktur hindrar spridning och genetiskt utbyte mellan populationer. De landskapsövergripande förändringar som krävs, där markägarna själva tar ett större ansvar för den biologiska mångfalden, genomförs inte i tillräcklig utsträckning. Det ansvaret inbegriper både åtgärder på den egna marken och samverkan mellan olika aktörer på landskapsnivå. Här har länets kommuner och andra större markägare en viktig roll.

Ett stort problem i vattenmiljöer är dammar och andra onaturliga vandringshinder i vattendrag och försämrade lekmiljöer, som missgynnar vandrande fisk som t.ex. öring och flodpärlmussla. Här har mycket gjorts under de senaste åren, bland annat skapande av faunapassager och biotopvårdande åtgärder i vattendrag samt revidering av bevarandepplaner för Natura 2000. Likväl är det långt kvar innan denna gröna infrastrukturen kan betraktas som funktionell i vattendragen.

Främmande arter och genotyper

Flera invasiva främmande arter på land och i vatten ökar sin utbredning i Västmanland. De konkurrerar ut andra arter och minskar den biologiska mångfalden. I Västmanlands län är jättebalsamin, jätteloka och smal vattenpest några framträdande exempel. Nya invasiva arter som hittats i länet de senaste åren är sidenört, svarthuvad snigel och ullhandskrabba. De konkurrerar ut andra arter och minskar den biologiska mångfalden. Sjögull är ett exempel på en invasiv främmande art som sprider sig i Mälaren, men där motverkande åtgärder i kombination med svampangrepp minskat beståndet.

Tätortsnära natur

Under de senaste åren har nya frågor som berör en långsiktig markanvändning blivit alltmer aktuella. Samråd kring solcellsparker ökar varje år i länet och under senaste året har både antalet ärenden och anspråksarealen ökat kraftigt. Tillsammans med allt fler samråd kring nya vindkraftsparker kan stora arealer komma att påverkas för energiproduktion under kommande år.

Det uppsving av områdesskydd och restaurering av tätortsnära natur som skett under det senaste decenniet har avstannat. En starkt bidragande orsak är att stödet till nya LONA-projekt (lokala naturvårdssatsningar) utanför våtmarker upphört.